

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

Тетяна ІВАНЕЦЬ

«04» листопада 2025 р.

**«ПЕРЕМІЩЕНІ ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЦЕНТРИ
ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ (КЕЙС
МДУ)»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Врегулювання конфліктів і медіація»
Фролкіної Світлани Олександрівни

Науковий керівник:

Іванець Тетяна Мирославівна,
кандидат політичних наук , доцент

Рецензент:

Стадник Альона Георгіївна,
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології,
Національний університет «Запорізька політехніка»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою відмінно (98А)

Секретар ЕК Олександр ЗУБЧЕНКО

«20» грудня 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Поняттєво-категоріальний апарат роботи	8
1.2. Стан наукової розробки, джерельна база та методи дослідження.....	21
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРОМАДСЬКОЇ МІСІЇ ПЕРЕМІЩЕНИМИ УНІВЕРСИТЕТАМИ	32
2.1. Civic University: сутність прогромадської місії переміщеного університету	32
2.2. Досвід переміщених університетів України другої хвилі переміщення: виклики, стратегії адаптації та успішні практики	37
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІДЕНТИЧНОСТІ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ	44
3.1. Аналіз результатів емпіричного дослідження	44
3.2. Рекомендації щодо посилення ролі МДУ як прогромадського університету	57
Висновки до розділу 3.....	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність. Внаслідок військових дій на території України багато соціальних сфер зазнали значних видозмін. Зокрема з 2014 року перепоном для розвитку мала система освіти, а наймасштабнішим викликом можна вважати переміщення закладів дошкільної (ЗДО), середньої (ЗЗСО), професійної (професійно-технічної) (ЗПО, ЗПТО) та вищої освіти (ЗВО). Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році сотні тисяч людей отримали новий для себе статус – внутрішньо-переміщена особа, а десятки інституцій – мали змінити місце дислокації, часто втративши матеріальну базу. Всього за часів незалежної України існувало дві хвилі переміщення: після 2014 року з територій Донецької, Луганської областей та Автономної Республіки Крим вимушені були виїхати 14 ЗВО; а після 2022 року – 21 ЗВО. [48] В цих умовах університети постали не лише як центри освітнього і наукового процесу, але й як важливі соціальні осередки згуртування та підтримки вимушено переміщених осіб.

Актуальність роботи полягає у зростанні ролі переміщених ЗВО як ключових інституцій, що сприяють збереженню ідентичності вимушених мігрантів, забезпечують соціальну стабільність у приймаючих громадах та формують простір безпеки для локальних спільнот. В умовах триваючої війни та масштабних демографічних зрушень питання підтримки локальної пам'яті, ідентичності та соціальної згуртованості переміщених громад набуває особливого значення. Дослідження діяльності Маріупольського державного університету дозволяє виявити механізми, через які ЗВО можуть виступати центрами стійкості та інтеграції вимушених мігрантів. Також актуальним залишається питання розвитку самих переміщених закладів освіти, їх

подальшої ролі у приймаючій громаді, подолання ризиків інтеграції та поглинання іншими інституціями.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз ролі переміщених університетів у збереженні ідентичності та адаптації вимушених мігрантів.

Досягнення поставленої мети передбачало виконання ряду наукових **завдань:**

- проаналізувати поняттєво-категоріальний апарат дослідження, зокрема такі категорії як «вимушена міграція» та «ідентичність»;
- дослідити стан наукової розробки, джерельну базу та методи дослідження;
- визначити сутність прогромадської місії переміщених університетів;
- охарактеризувати досвід та успішні практики адаптації переміщених університетів України другої хвилі переміщення;
- вивчити особливості реалізації Маріупольським державним університетом прогромадської місії та визначити його роль в збереженні ідентичності вимушених мігрантів з числа учасників освітнього процесу на основі результатів емпіричного дослідження, проведеного серед студентів, викладачів та співробітників МДУ;
- виробити рекомендації щодо посилення ролі МДУ у підтримці вимушених мігрантів та збереженні їхньої ідентичності.

Об'єкт дослідження – ідентичність вимушених мігрантів в умовах переміщення.

Предмет вивчення – роль переміщених закладів вищої освіти в процесі збереження ідентичності вимушених мігрантів як складова їхньої прогромадської функції.

В межах дослідження використовувався широкий перелік **наукової літератури та джерел.**

Перша група літератури присвячена теоретичному, правовому та статистичному осмисленню вимушеної міграції й статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО), серед якої праці Садової У. Я.; Грищенко Н. І.; Лясоти Л. І.; Алі А.; Абрамітцкі Р.; Завгородньої В. М.; Полянської Є. А.; Лібанової Е. М.; Позняк О. В.; Цимбал О. І.

Друга група літератури присвячена проблематиці локальної ідентичності та образу дому, серед якої праці Котенко Я. В.; Ткачук А. Ф.; Хомчак О.; Ширяєвої О.; Зубченко О.; Іванець Т. М.; Петрук Н. Ю.; а також теоретичні напрацювання Маслоу.

Третя група літератури присвячена інституційній ролі переміщених закладів вищої освіти, серед якої праці Фінікова Т. В.; Оржель О.; Трофименка М.; Покруян О.; Драч І.; Гальгаш Р.; Стойки А.; Johnson P.; Jakaitis J.

Четверта група літератури присвячена психологічним наслідкам вимушеної міграції та стратегіям підтримки ВПО, серед якої праці Пападопулос Р.; Шевченко В. В.; Попович Л. М.; Франчук Т.

Також наше дослідження передбачало роботу з великою кількістю різноманітних джерел, серед яких ми також виокремили декілька груп По-перше, міжнародні та національні правові акти, що регулюють питання міграції. По-друге, аналітичні матеріали та звіти з питань вимушеної міграції та ідентичності. По-третє, стратегічні документи університетів, в яких фіксуються їхня прогромадська місія. По-четверте, документи, які регулюють діяльність МДУ в умовах переміщення, зокрема і його прогромадську місію в нових умовах.

Методи дослідження. Методологія дослідження базується на комплексному підході, обумовлює використання теоретичних та практичних методів у синтезі. Під час роботи над темою були використані наступні методи наукового дослідження: аналіз і синтез теоретичних джерел; історико-порівняльний метод для аналізу діяльності українських переміщених ЗВО; контент-аналіз публічних матеріалів МДУ; анкетне опитування студентів,

співробітників і представників громади; статистичний аналіз емпіричних даних.

Наукова новизна. Проаналізовано роль Маріупольського державного університету в процесі збереженні локальної ідентичності вимушених мігрантів на основі емпіричних даних, отриманих в результаті проведеного опитування серед учасників освітнього процесу в університеті та вироблено пропозиції щодо посилення інституційної стійкості МДУ на основі отриманих даних.

Практичне значення. Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у розробці рекомендацій для посилення інституційної стійкості Маріупольського університету як центру збереження ідентичності вимушених мігрантів, а також у можливості застосування отриманих результатів у плануванні стратегій розвитку переміщених ЗВО; створенні програм підтримки ВПО; формуванні політик локальної ідентичності; удосконаленні університетських практик у сфері прогромадської місії.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було презентовано на університетських наукових заходах. Зокрема, під час проведення Декади студентської науки – 2024 на Історичному факультеті МДУ робота була представлена у вигляді тез на тему «Роль переміщених закладів освіти у забезпеченні соціальної безпеки вимушених мігрантів». У матеріалах конференції її доповідь оформлено тезами, що підтверджує презентацію результатів перед науковою спільнотою МДУ.

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи було опубліковано одну наукову статтю:

1. Іванець Т. М., Фролкіна С. О. Роль переміщених закладів вищої освіти у забезпеченні соціальної безпеки ВПО. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2025. №53. С.128-132. DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.22>.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 113 сторінках. Список використаних джерел складається з 71 найменування на 10 аркушах.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняттєво-категоріальний апарат роботи

На початку дослідження теми необхідно зрозуміти сутність поняття «вимушена міграція» та всього, що пов'язано із локальною ідентичністю ВПО. У науковому дискурсі прийнято розрізняти міграцію за критерієм добровільності на добровільну, примусову та вимушену. Під вимушеною міграцією можна розуміти зміну місця проживання назавжди або на невизначений час всупереч бажанню людей. У теорії це поняття визначається як специфічний вид міграції, що передбачає переселення людей всередині держави або за її межі з причин військово-політичного, національного, етнічного чи природно-екологічного характеру, коли виникає загроза життю людини і потрібне невідкладне рішення про виїзд [27]. Також термін «вимушені мігранти» може узагальнювати декілька класів осіб, зокрема тих, хто потребує тимчасового захисту, внутрішньо-переміщених осіб та біженців. Проблематика вимушеної міграції набуває особливої актуальності для України у зв'язку з воєнними подіями останніх років. Відповідно до даних, оприлюднених Міжнародною організацією міграції, станом на 29 лютого 2024 року в Україні налічувалося 3 413 472 зареєстрованих ВПО. [44] І ця цифра продовжує зростати й надалі, так у звіті Інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики станом на 07 квітня 2025 року в Україні вже було офіційно зареєстровано 4 598 384 внутрішньо переміщених осіб. [4] Це пов'язано зокрема з продовженням активних бойових дій та їх подальшим розповсюдженням на інші територіальні громади України.

Поняття ідентичності багатовимірне; його вивчали у різних наукових парадигмах – від психологічної до соціологічної. Згідно з класичним підходом

Е. Еріксона, ідентичність формується через відмову індивіда від одних ідентифікацій, та об'єднання та асиміляції інших ідентифікацій. Таким чином, ідентичність – це не статичне явище, вона формується та розвивається впродовж всього життя людини, виступаючи функціональним ядром особистості, яке забезпечує її цілісність та неперервність свідомості. [17, с. 20]

На сьогодні теоретичні дослідження та досвід вивчення психології вимушених мігрантів стверджують, що таке переміщення стає рушієм масових змін у життя мігрантів. Оскільки ідентичність є гнучким і постійно змінним утворенням, що виникає у взаємодії з оточенням, різкий розрив зі звичним соціальним середовищем (наприклад, переїзд із рідного міста до незнайомої місцевості) активує складні внутрішні трансформації. Люди, що змушені покинути свій дім, часто переживають символічну втрату опори: елементи, з якими вони ототожнювали себе (домашній простір, місто, звичні соціальні контакти), раптово віддаляються або стають недосяжними. На психологічному рівні міграція виступає багатогранним і напруженим процесом, який несе за собою відчутні втрати, складнощі пристосування та зміни ідентичності, що проявляються в почутті ізоляваності, руйнуванні звичних основ самовизначення та потребі формувати нові способи самовираження.

Соціологічні дослідження засвідчують, що посилення локальної ідентичності індивідів нерозривно пов'язане з формуванням стійкішої громадянської ідентичності. Така залежність дозволяє розглядати локальну ідентичність як важливий ресурс для зміцнення єдності українського суспільства. У ситуації соціальної нестабільності саме локальна, так само як і національна, ідентичність здатна виконувати функцію внутрішньої опори, допомагаючи людині визначити своє місце у складних і суперечливих умовах. Вона може стимулювати соціальну активність та частково компенсувати втрату інших значущих ідентичностей.

Водночас значущість локальної ідентичності в контексті державотворчих процесів зумовлює необхідність глибшого вивчення

механізмів її формування та підтримки. [22] Йдеться, зокрема, про її потенціал урівноважувати вплив інших ідентичностей, передусім регіональної, яка в певних умовах здатна стати підґрунтям сепаратистських настроїв і становити ризик для територіальної цілісності держави. Саме тому особливо важливо шукати ефективні інструменти конструювання, підтримання та зміцнення локальної ідентичності як чинника суспільної консолідації.

Вимушене переселення часто призводить до кризи ідентичності: людина може відчувати себе «чужою» на новому місці, сумує за домом, змушена переосмислювати, ким вона є тепер і де її коріння. Важливо підкреслити, що процес трансформації ідентичності під час вимушеної міграції залежить від багатьох чинників – як індивідуально-психологічних, так і зовнішніх. Зокрема, дослідники виокремлюють такі фактори впливу, як рівень професійної самореалізації, політичні погляди, володіння мовами, соціально-економічне становище, відчуття належності чи відчуження, культурне та релігійне оточення, загальний рівень безпеки.

З урахуванням того, що вимушені мігранти часто переживають додаткові важкі життєві обставини – втрата дому, близьких людей, звичного середовища, роботи тощо – вони потребують додаткової підтримки у сфері забезпечення їх соціальної безпеки. Сфера соціальної безпеки ВПО включає не лише матеріальні потреби – матеріальна допомога, зокрема фінансова, оформлення юридичного статусу, вирішення проблем, пов'язаних з безробіттям та відсутністю житла, але й нематеріальні, такі як соціальна інтеграція та адаптація, психологічна, комунікацій та соціальна допомога, включаючи базові послуги в сфері охорони здоров'я, освіти тощо. [9]

У контексті переміщених закладів освіти соціальна безпека виступає як базова складова, що забезпечує можливості для інтеграції, збереження психологічного благополуччя та соціальної стабільності вимушених мігрантів, які зазнали серйозних викликів внаслідок кризи.

У світових наукових дослідженнях вимушеної міграції значна увага приділяється питанню: як переселенці (біженці, внутрішньо переміщені особи, діаспори) зберігають свою ідентичність на новому місці і наскільки це сприяє їхній адаптації. Аналітики відзначають, що процес інтеграції мігрантів завжди балансує між двома полюсами – культурною асиміляцією та культурним збереженням. Культурна асиміляція означає прийняття переселенцями норм, цінностей та стилю життя суспільства, що приймає, аж до поступової відмови від власних традицій. [67] Культурне збереження (ідентичності) – протилежний процес, коли мігранти активно підтримують і продовжують свою рідну культуру, мову, звичаї навіть у чужому оточенні [67].

Значна кількість емпіричних досліджень у Європі та США підтверджує: найуспішніша адаптація відбувається при дотриманні стратегії інтеграції, коли мігранти поєднують залученість до нового суспільства зі збереженням елементів своєї рідної культур.

Наприклад, класична модель аккультурації Дж.Беррі (Berry) описує чотири стратегії – асиміляція, інтеграція, сепарація, маргіналізація – і вважає інтеграцію (коли підтримуються і своя культура, і контакти з приймаючим суспільством) найбільш сприятливою для адаптації мігрантів [67] Згідно з сучасними даними, біженці, які зберігають зв'язки зі своєю діаспорною громадою та одночасно входять до нових груп у приймаючому суспільстві, демонструють кращі показники психологічного здоров'я і соціальної інтегрованості. Так, у дослідженні біженців у Греції (Panagiotopoulos et al., 2022) показано, що підтримання існуючих групових ідентичностей поряд із здобуттям нових соціальних ідентичностей в приймаючому середовищі позитивно впливає на соціально-культурну адаптацію і добробут переселенців. [66] Важливо також, щоби нові й старі ідентичності не вступали в конфлікт, а сприймалися переселенцем як сумісні – це значно полегшує інтеграцію. Даний висновок перегукується з концепцією соціальної ідентичності та підтримання тяглості Я: якщо людина може залишатися

членом своєї етнічної/культурної групи і паралельно набути нову групову приналежність у діаспорі чи приймаючій громаді, вона легше переживає міграційний стрес і знаходить своє місце в новому житті

В країнах Європи, що приймали значні хвилі біженців (наприклад, Німеччина, Швеція, Греція), тема збереження ідентичності особливо актуальна у контексті інтеграції біженців з Близького Сходу та Африки. Дослідження в Німеччині часів міграційної кризи 2015–2017 років виявило, що багато сирійських та іракських біженців схильні зберігати свою культурну ідентичність, створюючи компактні громади, де розмовляють рідною мовою, підтримують релігійні практики, кухню, одяг. Одночасно вони прагнуть інтегруватися у німецьке суспільство – вивчають мову, шукають роботу, спілкуються з місцевими. Така двоїста стратегія (*integration without assimilation*) часто отримує підтримку з боку приймаючої сторони: у Європі діють програми міжкультурного діалогу, що заохочують збереження етнічної ідентичності при повазі до цінностей суспільства, яке приймає. Практика показує, що почуття приналежності до свого етносу не заважає успішній інтеграції, якщо держава створює умови для культурної автономії (наприклад, надає можливість відправляти релігійні потреби, підтримує суботні школи рідної мови тощо). Ба більше, збереження своєї ідентичності часто є чинником психологічної стійкості: біженці, що можуть практикувати свою культуру, менш схильні до депресії і почуття втрати себе

Конкретним прикладом є випадок сирійських студентів у турецьких університетах (що географічно на межі Європи і Близького Сходу). Як згадувалося, перебування в університеті допомогло їм почуватися рівними, але при цьому вони не втратили своєї сирійської ідентичності – продовжували говорити арабською поміж собою, відзначали національні свята, дотримувалися своїх харчових уподобань тощо. [57] Турецькі університети дозволили такий плуралізм, і результатом стало формування двошарової ідентичності: «сирійський студент університету в Туреччині». Це сприяло

тому, що молоді люди відчували і зв'язок зі своєю батьківщиною, і включеність у нову освітню спільноту.

Загалом, у науковому та політичному дискурсі дедалі більшого поширення набуває ідея, що інтеграція переселенців не має вимагати асиміляції ціною втрати ідентичності. Рада Європи та інші міжнародні організації закликають до збереження культурної різноманітності в процесах міграції, оскільки це відповідає і принципам прав людини, і прагматичним інтересам суспільств (таких як соціальна згуртованість та міжкультурний діалог). Прикладами успішної політики є програми підтримки корінних мов і культур для біженців у країнах ЄС, ініціативи зі співпраці з діаспорами (наприклад, залучення представників діаспори до прийняття рішень, як це робиться на Глобальному форумі міграції та розвитку).

В умовах вимушеного переселення надзвичайно актуальним постає питання збереження ідентичності – культурної, національної, а особливо локальної, пов'язаної з рідним краєм. Для багатьох мешканців тимчасово окупованих або особливо-небезпечних територій питання саме особистісної ідентифікації стає болючим, адже вони переживають травматичний досвід, що не є настільки розповсюдженими за звичних умов життя. Традиційні уявлення про власне оточення – руйнуються, стає необхідним віднаходити нові соціальні зв'язки, при цьому перебуваючи у постійних умовах стресу: обстріли, політична нестабільність, втрата найближчого оточення, роботи, часто зміна професійних чи особистісних орієнтирів.

Ідентичність людини є багатовимірною: одночасно вона включає різні рівні – від локального до глобального. Зазвичай особистість паралельно відчуває себе жителем своєї країни (нація), певного регіону та конкретного населеного пункту. Національна, регіональна та локальна ідентичність співіснують, формуючи ієрархію просторово-територіальних ототожнень. Для вимушено переміщених осіб (внутрішньо переміщених чи біженців) це співвідношення може зазнавати суттєвих змін під впливом переміщення.

У нормальних умовах різні рівні ідентичності не обов'язково суперечать, а радше доповнюють одне одного. Наприклад, міська (локальна) ідентичність є одним із елементів, що формують ідентичність національну. Національна культура розвивається через постійну взаємодію між місцевими культурами і населенням, тобто локальна самобутність громад зрештою збагачує загальнонаціональну. Людина може однаково пишатися і своїм рідним містом, і своєю країною, не відчуваючи між ними конфлікту. Особливо це проявляється у кризових умовах: в період суспільних потрясінь локальна ідентичність, як і національна, стає важливою опорою для людини. Дослідження відзначають, що в умовах нестабільності локальна ідентичність, подібно до національної, допомагає особистості визначити своє місце у суперечливому соціальному просторі та слугує підставою для активності.

Основними компонентами локальної ідентичності можна вважати: мовний, культурний, просторово-територіальний та емоційний. Кожен із них відіграє особливу роль у формуванні відчуття локальної приналежності.

Мова і діалект місцевості є важливими маркерами локальної спільноти. Регіональні мовні особливості – говірка, акцент, характерні вислови – слугують своєрідним «клеймом» місцевої ідентичності. Використання певного діалекту чи мовних зворотів вказує на належність до конкретної громади та відрізняє її від інших. Дослідження із соціолінгвістики свідчать, що діалекти виступають живим відображенням культурної та соціальної ідентичності спільнот, у яких вони поширені [61]. Таким чином, мовна складова – рідна говірка чи мова спілкування – формує відчуття «своїх» і забезпечує тяглість культурних традицій у межах місцевості. Для прикладу, Сполучених Штатах історично сформувався підхід, що заохочує поступову американізацію іммігрантів, але при цьому американське суспільство завжди залишалося культурним «плавильним котлом», де елементи різних ідентичностей змішуються, створюючи нову якість. Дослідження історичних хвиль імміграції в США (XIX – поч. XX ст.) показали цікаву картину:

іммігранти з часом приймали американські культурні атрибути, але не повністю відмовлялися від свого коріння. Наприклад, аналіз імен дітей іммігрантів того періоду продемонстрував, що з плином років батьки все частіше обирали для дітей англомовні імена, проте ніколи цей перехід не був абсолютним – багато сімей свідомо залишали дітям імена, характерні для їх етнічної групи, щоб зберегти спадкоємність. [56] У сучасному американському суспільстві зростає усвідомлення, що культурне розмаїття іммігрантів – це ресурс, а не загроза. Багато іммігрантських родин свідомо підтримують двомовність дітей, святкують традиційні свята, створюють культурні центри. Наприклад, латиноамериканські громади у США зберегли іспанську мову та звичаї, водночас інтегрувавшись економічно і політично. Дослідження показують, що збереження рідної мови в родині сприяє сильнішому зв'язку між поколіннями мігрантів і не заважає вивченню англійської та участі в житті країни

Локальна ідентичність нерозривно пов'язана з культурою громади – сукупністю місцевих традицій, звичаїв, цінностей, символів та способу життя. Місцева культура формує культурний код спільноти, спільні ритуали та пам'ять про історичні події. Часто людина ототожнює себе з культурною спадщиною свого міста чи села – від локальної кухні та фольклору до історичних пам'яток і героїв регіону. Культурна складова забезпечує тяглість поколінь: через неї передаються знання про минуле громади, колективна пам'ять та уявлення про «наш стиль життя». Завдяки спільним культурним ознакам місцеві жителі відчують згуртованість, а їхня спільнота має символічну цілісність.

Простір відіграє фундаментальну роль у локальній ідентичності. Фізична територія – рідне місто, село, ландшафт, природне оточення – є базисом, на якому вибудовується відчуття «дому». Локальна ідентичність фактично є первинним рівнем територіальної ідентичності, де термін «локальний» походить від *localis* – «конкретне місце, розташування у

просторі»/ [21] Ідентифікація з місцем може відбуватися через різні елементи: малу батьківщину (місце народження), особливості місцевого ландшафту і клімату, відомі історико-культурні події, символічні локації тощо. Просторовий аспект охоплює як матеріальне середовище (архітектура, географія), так і уявлене географічне співтовариство. Сам факт проживання на певній території, знання її географії та історії, наявність спільних топонімів і просторових орієнтирів – усе це надає відчуття укоріненості. Територія виступає «основним градієнтом і чинником соціалізації індивіда», тобто на фоні місцевого простору формуються соціальні зв'язки, локальні соціальні ролі та політична активність громадян.

Важливим рівнем локальної ідентичності є емоційна прив'язаність до рідного краю. Формування локальної ідентичності відбувається на емоційному рівні – через почуття індивіда до своєї громади, діапазон яких може коливатись від гордості та захвату до неприйняття чи відрази. Емоційна складова включає переживання, пов'язані з домом: почуття безпеки, комфорту, ностальгії за «малою батьківщиною». Особисті спогади, емоційні асоціації з рідними місцями (наприклад, дитячими спогадами про рідне подвір'я чи краєвиди) зміцнюють психологічний зв'язок з місцевістю. Взаємодія в межах локальної спільноти та колективний досвід також створюють емоційний фон ідентичності.

Отже, локальна ідентичність виникає як результат тривалого процесу взаємодії особистості з рідним соціально-культурним простором. Вона формується під впливом як індивідуального досвіду, так і колективних практик у межах громади. Коли всі основні компоненти – мова, культура, простір та емоції – переплетені, людина відчуває себе невід'ємною частиною місцевого співтовариства. Це відчуття локальної самоідентифікації може мати різну силу і характер. Наприклад, дослідники розрізняють номінальну та реальну локальну ідентичність: номінальна проявляється у простому ототожненні себе з певною місцевістю («ми – кияни», «ми з Донбасу»), а

реальна – у активній участі в житті громади, прийнятті її цінностей та працюванні на її благо. У будь-якому разі, розвинена локальна ідентичність надає людині відчуття унікальності і одночасно приналежності, слугує соціальною опорою особливо в часи нестабільності

Дослідження ідентичності внутрішньо переміщених осіб неможливе без урахування правового поля, яке регламентує права осіб цієї соціально-незахищеної категорії на самовираження, культуру та світоглядну свободу. Основним законодавчим актом, що закріплює статус і гарантії для ВПО, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014). [11]

Відповідно до статті 7 цього Закону, кожна ВПО має право:

- на повагу до своїх переконань, світогляду, культурних та релігійних особливостей;
- на участь у культурному житті та збереження ідентичності;
- на свободу думки, совісті, слова та віросповідання;
- на доступ до освіти усіх рівнів.

Ці норми є важливою основою для законодавчого визнання права на локальну (регіональну) ідентичність, тобто на культурну, мовну, історичну та емоційну належність особи до певної території, спільноти або соціального середовища, навіть після її вимушеного залишення.

Особливо значущими в контексті дослідження є також наступні положення:

- Право на участь у культурному житті (ст. 7, п. 11): дає змогу ВПО зберігати символіку, традиції, мову та інші компоненти регіональної культури, що є елементами локальної ідентичності.
- Свобода світогляду та віросповідання (ст. 7, п. 8): закріплює право особи зберігати свої цінності, ментальні настанови та культурні коди незалежно від місця перебування.

Стаття 9 Закону передбачає, що держава забезпечує інтеграцію ВПО в нові громади без дискримінації, з повагою до культурної самобутності, що означає обов'язок держави сприяти збереженню особистісної, локальної та регіональної ідентичності.

Хоча закон безпосередньо не регулює роль закладів вищої освіти, їхнє значення у реалізації права на збереження ідентичності ВПО є беззаперечним. Університети як інституції забезпечують:

- освітній супровід, який може включати регіональні компоненти у змісті навчання (історію, культуру, мову регіону походження студентів-переселенців);
- культурну діяльність, спрямовану на підтримку символічної спадщини (збереження університетської традиції, ритуалів, пам'яті про Маріуполь як місце ідентифікації);
- платформи для самовираження, такі як студентські ініціативи, творчі гуртки, волонтерські організації, що сприяють конструюванню нової ідентичності на основі збережених елементів попередньої.

Університет надає переміщеним особам інституційну рамку, в якій вони можуть ідентифікуватися не лише як «біженець» чи «переселенець», а як студент, дослідник, член студентського колективу. Це позитивно впливає на самосприйняття: перебування в університетському кампусі «вирівнює» статус переміщених студентів із їхніми однолітками та поступово зменшує відчуття «іншості», пов'язане зі статусом ВПО. Як показало якісне дослідження сирійських студентів-переселенців у Туреччині (Dereli, 2022), освітній досвід у новому університеті поступово нівелює образ «чужинця» – на кампусі ці молоді люди сприймаються передусім як студенти, рівноправні члени університетської спільноти. Відтак академічне середовище може виступати інтеграційним простором, де переміщена особа відчуває себе як усі, що сприяє психологічному комфорту і відновленню самооцінки. [57] У цьому контексті

діяльність Маріупольського державного університету, який після переміщення зберіг свою організаційну, кадрову, освітню та символічну тяглість, набуває виняткового значення. Він став не лише закладом освіти, а й інституційним носієм локальної донецької ідентичності, трансформованої, але не зруйнованої.

Серед основних викликів, що загрожують локальній ідентичності громад на окупованих територіях, фахівці виділяють втрату тих елементів, які історично були підґрунтям ідентичності; вимушену асиміляцію членів громади в чужому оточенні як спосіб пристосування; а також цілеспрямовану політику окупаційної влади, спрямовану на штучне знищення місцевої ідентичності (наприклад, нав'язування чужих наративів, знищення національних символів) [17, с. 23] Таким чином, постає завдання збереження локальної ідентичності переселенців, попри втрату ними фізичного зв'язку з рідним містом. В умовах переселення критичною проблемою стає соціальна ізоляція ВПО, дискримінація чи нерозуміння з боку приймаючої громади, що збільшує тривожність і ризик психоемоційних розладів. З іншого боку, потреба у знайомих символах та контактах з громадою впливає з потреби безпеки після втрати дому. Відповідно до піраміди потреб А. Маслоу, після задоволення базових фізіологічних потреб виникає потреба в соціальних зв'язках і взаємодії. [64]

У подібних ситуаціях важливою залишається роль громади. Розглядаючи кейс саме мешканців Маріуполя у 2022 році, можна зауважити, що роль «якорів», навколо яких можуть згуртуватися ВПО, окрім закладів освіти, виконують центри «ЯМаріуполь». Відкриття таких хабів ініціювала Маріупольська міська рада, чим забезпечила всеохоплюючий доступ до комунікації із мешканцями міста. Такі осередки не тільки стають вагомими у житті людей через надання допомоги, але й слугують маркерами, адже чим більше у місті маріупольців, тим доцільніше робота центру. У місті Києві, за повідомленням влади, проживає близько 24 000 переселенців із Маріуполя,

при цьому відкриття другого центру «ЯМаріуполь» у столиці пояснюється тим, що «приблизно 70 % із них проживає на лівому березі міста. [8] Відтак логічним є припущення, що наявність центру є не лише відповіддю на потреби переселенців, а й індикатором стабільного проживання маріупольців у приймаючому місті.

У науковому розрізі це означає, що просторова локалізація підтримки може бути використана як опосередкований доказ закріплення переселенців у новому місці. Отже, спільнота зберігає свою присутність і діяльність, хоч і у видозміненій формі, що дає людям змогу підтримувати відчуття належності та ідентичності, навіть після зміни місця проживання.

Навіть перебуваючи далеко, вимушені мігранти продовжують ідентифікувати себе з рідними містами, тягнуться до знайомих людей, підтримують контакти. Це підтверджує і практичний досвід: як зазначає український демограф Е. Лібанова, для держави вкрай важливо підтримувати зв'язок з громадянами, які опинилися за межами батьківщини, всіляко залучати їх до життя громади на відстані. «Потрібно тримати з ними зв'язок, щоб вони не переставали відчувати себе українцями», – наголошує науковиця. [23]

Соціальна згуртованість є доволі комплексним поняттям, яке не має єдиного трактування та включає дуже багато компонентів, зокрема відсутність конфлікту між групами, міцні соціальні зв'язки, готовність до співпраці, довіру, спільні ідентичність та цінності, прагнення до загального добробуту. Крім цього соціальна згуртованість буває горизонтальною, коли гармонійно функціонують стосунки між громадянами та різними соціальними спільнотами в суспільстві, та вертикальною, коли відзначається гармонійні стосунки між громадянами та інституціями. [4]

Варто згадати і про позитивний досвід інших країн у збереженні зв'язків зі своєю діаспорою. Наприклад, Польща історично реалізовувала програми, покликані підтримувати культурні і освітні контакти з поляками за кордоном

без значних матеріальних витрат, але з великою віддачею у зміцненні національної ідентичності.

Окремо слід підкреслити значення інституцій – зокрема, закладів вищої освіти, які були переміщені із окупації. Вимушено евакуйовані університети та інші освітні установи виконують не тільки освітню чи наукову місію, але й важливу соціальну та культурну функцію для своїх спільнот. Важливо, що переміщені ЗВО оперують не лише у стесненому локальному контексті, а й виходять на регіональний та міжнародний рівень: через дистанційні платформи вони залучають громадян, які виїхали за кордон. Це підвищує загальну стійкість академічного середовища та посилює зв'язок діаспори з батьківщиною.

1.2. Стан наукової розробки, джерельна база та методи дослідження

У межах дослідження було використано різноманітні наукові розвідки, які умовно можна згрупувати за чотирма основними тематичними блоками: вимушена міграція та внутрішньо переміщені особи, локальна ідентичність та образ дому, інституційна роль переміщених закладів вищої освіти, а також психологічний вимір вимушеного переміщення й методологічні підходи до його вивчення.

Перша група літератури присвячена теоретичному, правовому та статистичному осмисленню вимушеної міграції й статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Важливу роль тут відіграють праці, що уточнюють понятійний апарат. У довіднику «Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти» під редакцією У. Садової систематизовано базові терміни та класифікації міграційних процесів, окреслено їхні типи, чинники та наслідки, а також розглянуто методи дослідження міграції – від статистичного аналізу до опитувальних методик [28]. Стаття Н. Грищенко та Л. Лясоти доповнює цей

підхід узагальненням основних теорій міграції, демонструючи, як вони можуть бути застосовані для інтерпретації міграційних настроїв і практик у XXI столітті [5]. В роботі ці розвідки окреслюють теоретичні межі для осмислення вимушеної міграції як особливого різновиду міграційних процесів, де примусовість та загроза базовим правам виступають ключовими характеристиками.

Сучасні концептуальні підходи до вимушеного переміщення поглиблюються завдяки статті А. Алі, де запропоновано розглядати переміщення через центральну роль примусу як умови, що відрізняє вимушену міграцію від добровільної [57]. Автор наполягає, що саме примусова дезорганізація значущих життєвих практик, соціальних зв'язків та режимів повсякденності формує специфіку досвіду вимушених мігрантів. Додатково, історичний аналіз асиміляційних траєкторій у праці Р. Абрамітцкі показує, як іммігранти упродовж поколінь поєднують інтеграцію в нові суспільства з частковим збереженням власної культурної ідентичності [15]. У поєднанні ці підходи дозволяють вписати український досвід вимушеної міграції у ширший міжнародний контекст: українські ВПО й біженці не лише змінюють місце проживання, а переживають примусову зміну життєвого світу, що вимагає нових форм інтеграції без повної асиміляції [28; 5; 57; 58].

Правовий аспект вимушеної міграції й статусу ВПО розкривається у низці нормативних документів. Стаття В. Завгородньої та Є. Полянської аналізує категорії вимушених мігрантів у міжнародному праві, розрізняючи біженців, внутрішньо переміщених осіб, шукачів притулку та інші споріднені статуси [9]. Аналітична стаття Е. Лібанової, О. Позняка та О. Цимбал доповнює ці відомості оцінкою масштабів і наслідків вимушеної міграції для демографічної структури, ринку праці, соціальних систем та перспектив відбудови країни [23] [44; 4; 23].

Друга група літератури присвячена проблематиці локальної ідентичності та образу дому, які є ключовими для розуміння того, що саме

намагаються зберегти вимушені мігранти. Теоретичні основи локальної ідентичності закладено в працях Я. Котенка та А. Ткачука, де локальна ідентичність визначається як ототожнення себе з певною територіальною громадою, її простором, історією, символами й практиками [22; 21]. Наробки дозволяють трактувати маріупольську ідентичність як специфічний випадок локальної ідентичності, яка опинилася під загрозою через руйнування міста та розпорошення його мешканців, але відтворюється в нових просторах – наприклад, у стінах переміщеного університету в Києві [17; 22; 21].

Окрему групу складають праці, що аналізують образ дому. Стаття О. Хомчак досліджує специфіку об'єктивації концепту «дім» в українській лінгвокультурі, показуючи, що дім сприймається не тільки як фізичне житло, а як осередок безпеки, родинних стосунків, упорядкованості світу, часто – як сакральний простір [50]. Стаття О. Ширяєвої та О. Зубченко «Образ дому в контексті соціально-гуманітарних наук» узагальнює міждисциплінарні підходи до розуміння дому як соціального, культурного та психологічного феномена, наголошуючи на його символічній, уявленій і мобільній природі [51]. Разом ці джерела допомагають побачити, що втрата дому для вимушеного мігранта – це не лише руйнування будівлі, а й розрив зі світом сенсів, зв'язків, пам'яті.

На рівні емпіричного аналізу локальної ідентичності ВПО ключовим є дослідження Т. Іванець, присвячене збереженню локальної ідентичності внутрішньо переміщених маріупольців у контексті соціальної безпеки [17]. Авторка показує, що війна та окупація Маріуполя створили загрозу розриву між містом і його спільнотою, водночас підкреслюючи роль соціальних інституцій та ініціатив [17;8]. Публікація Київської міської державної адміністрації про відкриття другого центру «ЯМаріуполь» у Києві демонструє, як такі хаби виконують функції надання послуг (гуманітарних, медичних, юридичних), а водночас – стають місцем зустрічі, пам'яті та взаємопідтримки маріупольців [8]. У роботі цей досвід розглядається у зв'язці з практиками

МДУ, що показує: локальна ідентичність Маріуполя підтримується не лише через спеціальні центри, а й через освітні й громадянські інституції, передусім переміщений університет [17; 22; 21; 8].

Важливими для розуміння індивідуальних та групових ідентичностей є праці з соціальної психології. Н. Петрук аналізує сучасні інтерпретації поняття «ідентичність» у різних соціально-психологічних проєкціях, А. Маслоу у класичній статті «A Theory of Human Motivation» окреслює ієрархію потреб, серед яких особливе місце займають потреби в безпеці, приналежності та визнанні [64; 33].

Третя група літератури присвячена інституційній ролі переміщених закладів вищої освіти. Це питання детально розкривається в роботі «Розбудова інституційної спроможності переміщених ЗВО: моніторингове дослідження та рекомендації. Том 2. Заклади вищої освіти другої хвилі переміщення», де аналізуються кейси окремих університетів, їхня стійкість, моделі адаптації й потенціал розвитку [38]. Також важливою є стаття Я. О. Оржель та співавторів «Displaced universities in Ukraine: Challenges and optimal development models» у журналі European Journal of Education, яка фокусується на двох конкретних університетах (один із яких – МДУ), аналізуючи їхні виклики після повномасштабного вторгнення, а також можливі моделі розвитку [12]. Водночас пропонуються моделі «реінвенції» університетів як інституцій, що можуть відігравати трансформаційну роль у відбудові країни та регіонів. [41;12; 29].

Четверта група джерел присвячена психологічним наслідкам вимушеної міграції та стратегіям підтримки ВПО. Центральне місце тут посідає монографія Р. Пападопулоса «У чужому домі. Травма вимушеного переміщення: шлях до розуміння і одуження», де автор розглядає досвід біженців і ВПО крізь призму травми та потенціалу розвитку, активованого кризою [31]. Стаття В. Шевченко «Синдром біженця як психологічна проблема в умовах війни» конкретизує описані Пападопулосом процеси на

українському матеріалі, вводячи поняття «синдрому біженця» як комплексу переживань – від провини за евакуацію до відчуття бездомності й невизначеності майбутнього [54]. Матеріали МОЗ України про депресію та інформаційні матеріали щодо «синдрому біженця» доповнюють академічні аналізи практичними рекомендаціями для населення й фахівців: як розпізнати депресивні стани, куди звернутися по допомогу, як підтримати себе та близьких в умовах війни й переміщення [7; 38]. З іншого боку, праця Л. Попович про «синдром втрати» та стаття Т. Франчук про переживання втрати дому описують динаміку горювання, стадії втрати, можливі форми підтримки, коли йдеться про втрату не лише людей, а й місць, спільнот, звичного способу життя [34; 49]. [54; 7; 34; 49].

Джерельна база нашого дослідження також є доволі різноманітною. Серед джерел ми також виокремили декілька груп.

По-перше, міжнародні та національні правові акти, що регулюють питання міграції. Серед них Протокол щодо статусу біженців 1967 року, який оновлює положення Женевської конвенції 1951 року [36], Загальна декларація прав людини, що закріплює універсальні права кожної людини, зокрема право на захист, освіту, гідність і участь у культурному житті [10]. На національному рівні базовим актом є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який формулює визначення ВПО як громадян, змушених залишити місце постійного проживання внаслідок збройної агресії, конфліктів чи інших надзвичайних обставин, і окреслює гарантії їхніх прав та механізми підтримки [11]. Додатково Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення деталізують обов'язки держави на всіх етапах: від запобігання переміщенню до тривалої інтеграції ВПО [18]. Разом ці джерела формують міцну правову рамку, в межах якої розглядається статус студентів, викладачів та працівників МДУ як внутрішньо переміщених осіб [10; 11; 18–36].

По-друге, аналітичні матеріали та звіти з питань вимушеної міграції та ідентичності. Серед них аналітичні матеріали Міжнародної організації з міграції (МОМ) та Міністерства соціальної політики України. У звіті МОМ «Україна – базова територіальна оцінка зареєстрованих ВПО – раунд 33 (лютий 2024)» зафіксовано понад 3,4 млн зареєстрованих ВПО, описано їхній регіональний розподіл та соціально-демографічні характеристики [5]. Дані Інформаційно-обчислювального центру Мінсоцполітики (дашборд ВПО станом на 2025 рік) дають змогу відстежувати динаміку чисельності ВПО, виділяти регіони з найбільшою концентрацією переселенців, у тому числі Київ як одну з ключових «точок тяжіння» [6]. Проблему локальної ідентичності доповнює поняття соціальної згуртованості, концептуалізоване та вимірюване в рамках проєкту SCORE/reSCORE. У звіті «Соціальна згуртованість в Україні. Частина I» описуються індекси горизонтальної та вертикальної згуртованості, рівні довіри, відчуття безпеки, готовність до взаємодопомоги [30]. Для дослідження ці напрацювання важливі, оскільки дозволяють бачити локальні спільноти ВПО не ізольовано, а в контексті загальнонаціональних тенденцій згуртованості, а також оцінювати, як інституції – такі як МДУ – можуть зміцнювати соціальну тканину як власної спільноти переселенців, так і приймаючої громади [22; 30]. Важливим вихідним пунктом є аналітичні матеріали, підготовлені Міжнародним фондом досліджень освітньої політики. Презентація Т. Фінікова до звіту «Розбудова інституційної спроможності переміщених ЗВО» окреслює масштаби релокації українських університетів, основні виклики другої хвилі переміщення (після 2022 року) та необхідність вироблення цілісної державної політики підтримки таких закладів [2].

По-третє, стратегічні документи університетів, в яких фіксуються їхня прогромадська місія. Вони дозволяють осмислити інституційну місію МДУ ширше, ніж традиційне «навчання й дослідження». Доповіді UPP Foundation Civic University Commission («Progress Report: What is a Modern Civic University?») та аналітичні матеріали Universities UK наголошують, що

сучасний університет має бути, глибоко вкоріненим у своє місто й регіон, відповідальним за розвиток громади, посилення соціальної згуртованості, реагування на місцеві виклики [33; 34]. Аналогічні ідеї втілено у стратегічних документах Університету Галла, де візія, місія та Стратегія-2030 підкреслюють орієнтацію на людей, місце та партнерства як ключові виміри університетської діяльності [35; 36; 37].

По-четверте, документи, які регулюють діяльність МДУ в умовах переміщення, зокрема і його прогромадську місію в нових умовах. На нормативному рівні статус МДУ як переміщеного університету закріплено наказом МОН України від 14 квітня 2022 року № 336 «Про тимчасове переміщення Маріупольського державного університету», який формалізує релокацію університету та його структурних підрозділів у безпечний регіон [31]. Це джерело підтверджує, що МДУ діє в специфічному правовому режимі переміщеного закладу, що зумовлює як додаткові труднощі, так і певні можливості, зокрема в сфері взаємодії з державними органами, донорами та приймаючими громадами [31]. «Стратегія розвитку Маріупольського державного університету на 2021–2025 роки» фіксує трансформацію МДУ в умовах війни та переміщення. У документі сформульовано місію університету як інституції, корисної громаді, наголос зроблено на збереженні маріупольської ідентичності, розвитку людського потенціалу, розбудові партнерств, цифровізації та інтернаціоналізації [41]. У поєднанні з новинами про поновлення співпраці з Маріупольською міськрадою, спрямованої на збереження педагогів і учнівської молоді [24], та запуск проєкту «маріупольські школи в МДУ» [46], стратегія показує, що університет бере на себе функцію «якірної інституції» для розпорошеної громади міста: через освітні, культурні та громадянські ініціативи він утримує маріупольців у спільному символічному й практичному просторі [41; 24; 46].

Окремий пласт становлять звіти освітнього центру «Донбас-Україна» / «Донбас/Крим-Україна» за 2022, 2023 і 2024 роки, які відображають реальні

масштаби й форми підтримки абітурієнтів із тимчасово окупованих територій: кількість вступників, особливості спрощених процедур, форми інформаційної та психологічної підтримки [13–15]. У сукупності джерела цього блоку дозволяють інтерпретувати МДУ як переміщений університет з імплементацією моделі *civic university*, який у новому просторі продовжує виконувати свою місію перед рідним містом, стаючи центром згуртування маріупольців, платформою для шкільної й університетської освіти, громадянської активності та міжнародного партнерства [48; 35; 13–15].

Наше дослідження в цілому базується на системному підході, відповідно до якого вимушена міграція, локальна ідентичність та інституційна роль переміщеного університету розглядаються як взаємопов'язані елементи єдиної соціальної системи. Тут важливою є класична дихотомія Ф. Тьонніса «спільнота – суспільство» (*Gemeinschaft–Gesellschaft*), що дозволяє побачити, як маріупольська спільнота переселенців прагне зберегти риси «спільноти» (близькі зв'язки, довіра, спільні цінності) у рамках ширшого «суспільства» приймаючого міста та держави [13].

На цій основі в роботі застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів, зокрема термінологічний аналіз використано для опрацювання понятійного апарату (вимушена міграція, ВПО, внутрішньо переміщені університети, локальна ідентичність, «цивічний університет»). Для цього залучалися, зокрема, довідник У. Садової [28], статті Н. Грищенко та Л. Лясоти [5], В. Завгородньої й Є. Полянської [9], а також нормативні акти (Закон України про ВПО, Протокол щодо статусу біженців, Керівні принципи ООН) [67; 36; 18]. Контент-аналіз і дискурс-аналіз застосовано до стратегічних документів та публічних комунікацій МДУ (стратегія розвитку, новини) [41], державних рішень (наказ МОН про переміщення університету) [31], а також до аналітичних матеріалів міжнародних організацій (UPP Foundation, Universities UK, SCORE) [67–69]. Статистичний аналіз застосовано при роботі з даними МОМ [44], Мінсоцполітики [4], демографічними

дослідженнями Лібанової та співавторів [23], а також із кількісними показниками діяльності освітнього центру «Донбас-Україна» / «Донбас/Крим-Україна» [13–15];

Порівняльний аналіз і case-study використано для зіставлення українських реалій із міжнародним досвідом (дослідження про адаптацію біженців у Греції [66], стаття А. Алі [57], історичний аналіз Р. Абрамітцкі [56], матеріали ІСМС щодо асиміляції й збереження культури [67]), а також для порівняння різних переміщених університетів України на основі праці О. Оржель та колег [29] і звіту «Розбудова інституційної спроможності переміщених ЗВО» [12]. Метод моделювання застосовано при побудові концептуальної моделі МДУ як центру збереження ідентичності вимушених мігрантів, де виокремлено освітню, культурну, комунікативну, психологічну та громадянську функції університету [48].

Усе це дає змогу стверджувати, що теоретична та джерельна база дослідження є комплексною й репрезентує як міжнародний досвід, так і український контекст, поєднуючи теоретичні, правові, емпіричні та практикоорієнтовані джерела. Застосування різноманітних методів дозволяє комплексно дослідити проблему та забезпечує можливість розглянути Маріупольський державний університет одночасно як об'єкт, що зазнав впливу війни й вимушеного переміщення, і як активний суб'єкт, який, спираючись на наукові й ціннісні засади, стає центром збереження ідентичності та підтримки вимушених мігрантів.

Висновки до розділу 1.

Перший розділ дає змогу сформулювати цілісне уявлення про те, що вимушена міграція є не лише переміщенням у просторі, а й глибоким трансформаційним процесом, який зачіпає всі рівні ідентичності особистості.

При цьому вирішальну роль у пом'якшенні наслідків втрати рідного середовища відіграють громади та інституції – передусім освітні, які здатні забезпечити безперервність культурних практик, відновити соціальні зв'язки та створити умови для інтеграції без руйнування локальної приналежності.

Вимушена міграція, на відміну від добровільних форм переселення, завжди пов'язана з примусовістю, загрозою життю та нагальною потребою залишити рідний простір. Український контекст останніх років підтверджує масштабність цього явища, адже кількість внутрішньо переміщених осіб продовжує зростати внаслідок війни та руйнування територіальних громад.

Локальна ідентичність, як багатовимірне утворення, що формується через взаємодію особи з оточенням, в умовах міграції зазнає суттєвих змін. На формування ідентичності впливає широкий спектр чинників – соціально-економічних, професійних, культурних, політичних, психологічних, а також рівень безпеки та можливості самореалізації. Водночас нормативно-правова база, сформована Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», чітко гарантує ВПО право на збереження особистої, культурної та регіональної ідентичності. Університет у цьому контексті виконує роль посередника між індивідуальним досвідом втрати та колективною пам'яттю, сприяючи трансформації, а не стиранню локальної ідентичності.

Водночас у ситуації вимушеного переселення зростає роль соціальної підтримки та безпеки. Забезпечення базових потреб, доступ до навчання, медицини, правового супроводу, психологічної допомоги, а також можливість інтегруватися в нове середовище є передумовами не лише виживання, але й збереження ідентичності та соціальної стабільності людей.

Окреме значення в процесі збереження локальної ідентичності має громада. Спільноти, що складаються з людей зі спільним походженням, відіграють роль «якорів», які допомагають відчувати приналежність навіть після втрати територіальної цілісності. На прикладі маріупольської громади

видно, що центри підтримки на кшталт «ЯМаріуполь» не лише забезпечують послугами переселенців, але й виступають символами тяглості, продовженням зв'язку з рідним містом, сприяючи формуванню нових локальних спільнот у приймаючих міста.

РОЗДІЛ 2.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРОМАДСЬКОЇ МІСІЇ ПЕРЕМІЩЕНИМИ УНІВЕРСИТЕТАМИ

2.1. Civic University: сутність прогромадської місії переміщеного університету

Традиційно, заклади вищої освіти виконують дві основні місії – освітню та науково-дослідницьку. Натомість «третьою місією» сучасного університету є суспільне (громадське) служіння, тобто активна взаємодія з суспільством і громадами задля їх розвитку. Університет спрямовує свій інтелектуальний та організаційний потенціал на благо громади поза межами академії, співпрацюючи з «трикутником» бізнесу, влади і громадськості. Така соціальна місія охоплює широкий спектр діяльності – від впровадження інновацій для вирішення локальних проблем до волонтерства та освітніх проєктів, що зміцнюють соціальний капітал. Особливо актуальною третя місія стає у часи криз і випробувань, коли університети покликані підтримувати стійкість громад і сприяти їх згуртованості. У екстремальних умовах, зокрема під час масового переміщення людей з територій бойових дій перед університетами постають нові завдання: вони мають забезпечувати не лише освіту й науку, а й соціальну підтримку, згуртованість та адаптацію спільнот ВПО.

Сам термін *civic university* або «прогромадській університет» визначили не так давно. Загалом, за дослідження британської асоціації UPP Foundation, прогромадські виші об'єднує факт того, що вони вкорінені у життя громад, в яких знаходяться, а роль, яку вони відіграють для громади залежить від їх місії. До того ж спільноти таких університетів мають бути готовим підтримувати тих, хто виріс і працює на цій території, і активно впливати на рішення, що стосуються місцевої спільноти. [69]

Програмадська місія включає обов'язок університету підтримувати суспільні цінності, забезпечувати соціальну адаптацію і психологічний комфорт у регіоні, де він працює. У випадку переміщених університетів, ця місія стає ще більш акцентованою: вони не лише надають навчальні послуги для ВПО, а й створюють умови для збереження культурної ідентичності, комунікації і взаємопідтримки.

Отже, під програмадською місією можна розуміти системну орієнтацію університету на ресурсну і стратегічну підтримку своєї спільноти – особливо в кризових обставинах. [68] Така місія передбачає розбудову інституційних структур, зокрема волонтерів, громадських ініціатив, психологічної підтримки та політик для соціальної згуртованості й адаптації.

Аналізуючи вище зазначені поняття можна висунути теорію про те, що «третя місія» являє собою результат об'єднання попередніх двох. Адже у такому випадку діяльність ЗВО охоплює співпрацю з місцевими владними, бізнес- і громадськими структурами, підтримку розвитку регіону, залучення місцевих студентів і мешканців до освітніх програм, а також просування ідей сталого розвитку, громадянської активності та локального економічного зростання. Часто університет стає не просто освітньою інституцією, а й соціальним інститутом, що підтримує економічний, культурний та соціальний розвиток регіону. У таких випадках до функцій університету належать: підготовка кваліфікованих кадрів на запит стейкхолдерів, що також обумовлює і підвищення кваліфікації дорослого населення, співпрацю з робочими організаціями та роботодавцями; проведення досліджень, спрямованих на вирішення локальних соціально-економічних проблем; підтримка культурних ініціатив, науково-просвітницьких програм, відкритих лекцій та позааудиторних заходів, що підвищують освітній рівень і активність населення; також університет діє як локальний роботодавець і бізнес-інкубатор, стимулює розвиток малого та середнього бізнесу через стартапи, консультації, фахову підготовку кадрів. Він також сприяє збереженню

людського капіталу регіону, попереджуючи «витік мізків» у великі міста чи за кордон. Аналізуючи подібні методи співпраці можна зробити висновок про те, що університет і громада утворюють у великому відсотку випадків створюють взаємовигідний альянс: університет отримує підтримку суспільства, а громада – знання, інновації, соціальні та культурні блага.

Модель проградського університету не є новою та унікальною для глобальної світової освітньої арени. Для аналізу показового досвіду можна обрати Університет Галла у Великій Британії, який є важливим стратегічним партнером Маріупольського університету та має багато схожих криз у своїй історії. Заснований у 1927 році, цей заклад зберіг тісний зв'язок із регіоном Галл. У візії і місії Університету Галла підкреслено акцент на вирішенні глобальних викликів за допомогою місцевих партнерств: в офіційних документах він позиціонується як «міжнародно ангажований цивільний університет, що вирішує проблеми людства, у той час як зберігає нашу прив'язаність до місцевості та динамічність наших партнерств». [71] Практично британський виш свідомо формує програми співпраці з місцевою владою та індустрією, долучається до суспільних проєктів, зокрема у сфері охорони здоров'я, екології, освіти, соціального підприємництва, а також інвестує у доступність освіти для місцевих студентів. Така тенденція зазначена у відповідному стратегічному плані розвитку (Strategy 2030). [70] Саме така модель роботи цілком демонструє тенденцію того, що модель Civic University передбачає офіційне визнання університетом своєї місії на стратегічному рівні, системну співпрацю з громадою та прозору звітність про досягнення у соціальному розвитку регіону.

В Україні переміщені ЗВО поступово набувають рис проградських через необхідність реагувати на потреби ВПО та місцевих жителів. Зокрема, університети забезпечують ВПО можливість продовжити освіту у безпечному середовищі, отримати психологічну допомогу, юридичні консультації, долучитися до волонтерських ініціатив тощо. Через освітні та соціальні

програми переміщені ЗВО мінімізують ризики для життя і здоров'я переселених студентів та викладачів, допомагаючи їм подолати наслідки травматичних подій. Таким чином, діяльність таких університетів набуває нових сенсів – вони стають осередками підтримки, де реалізуються принципи збереження якості життя і соціальної стабільності спільноти, що переживає кризу.

Порівнюючи із міжнародним досвідом, кейс Маріупольського університету залишається яскравим прикладом такої трансформації від «необхідної допомоги» до «служіння попри все». На початку своєї роботи у новому місці МДУ створив гуманітарний штаб, який надавав охочим речі першої необхідності та психологічну допомогу. З часом ця ініціатива перетворилася на цілеспрямовану систему прогромадського спрямування. Зокрема, фахівці організовували свята для дітей ВПО, що дозволило об'єднати навколо МДУ цілі сім'ї і створити «стійкі зв'язки» у новій спільноті. Таким чином ініціативи переросли в повноцінне бачення, яке і втілюється у стратегії розвитку. У Стратегії розвитку МДУ до 2025 року (оновленому у 2023) сформульовано бачення університету, як голоса Маріуполя в Україні та світі.

[41]

Наступним рівнем прогромадськості інституції може виступати її відкрита громадянська позиція. Центр «Mariupol Justice Initiative» при Маріупольському державному університеті створено як спільний проєкт мерії Маріупольської міської ради та університету. Його основні завдання – юридичне документування воєнних злочинів РФ у Маріуполі, збирання свідчень постраждалих мешканців та відновлення справедливості для громади. Зокрема, в волонтери центру накопичують інформацію про завдані руйнування й втрати, готують матеріали для міжнародного визнання злочинів агресора. Важливою метою є і збереження історичної пам'яті. Таким чином центр не лише документує факти агресії, а й сприяє меморіалізації та моральній підтримці постраждалих. Діяльність Mariupol Justice Initiative

органічно доповнює прогромадську місію МДУ – університету, який «прагне бути більше за заклад освіти». Наявність центру Mariupol Justice підсилює цю роботу: він формує платформу для правозахисту, адвокації та консолідації громади навколо відновлення прав постраждалих.

Потенційні напрями розширення цієї ініціативи включають організацію громадських слухань і круглих столів з потерпілими мариупольцями, фахівцями та міжнародними експертами, цикли просвітницьких лекцій і тренінгів з основ прав людини та міжнародного права, а також підготовку аналітичних публікацій і звітів для ширшої аудиторії. Водночас робота такого центру стикається з серйозними викликами: психологічною травматизацією учасників (які заново переживають жахи війни), необхідністю жорстких стандартів перевірки доказів та їхньої автентичності, браком коштів і фахівців для масштабної роботи. Усі ці чинники потребують урахування й підтримки як з боку університету, так і громадськості при подальшому розвитку центру.

Інші українські ЗВО, переміщені внаслідок військових дій, також акцентують власну діяльність на прогромадському векторі. Наприклад, Бердянський державний педагогічний університет, евакуйований до Запоріжжя, розробив стратегію розвитку на 2022–2025 роки, де пріоритезовано збереження єдності університетської спільноти і формування «спільноти однодумців». У стратегії цього вишу яскраво прописано завдання створити відповідне позиціонування як соціально відповідального партнера, що теж відповідає ідеям прогромадської місії.

Загалом, аналіз декількох кейсів переміщених ЗВО показує, що інституції за необхідністю переформатовують свою місію на підтримку спільнот ВПО і локальних громад. На відміну від британського прикладу, де подібні ініціативи можуть мати переважно економічну або культурно-освітню спрямованість, українські університети у нових умовах концентруються також на соціальній стабільності та психологічній адаптації людей. Вони стають центрами не лише знань, але й «м'якої сили» в громадах: зберігають культурні

традиції переселенців, об'єднують людей навколо спільних проєктів, допомагають долати стрес і втрати. Ідеї Civic University тут співпадають з прагненням зберегти людський капітал, уникнути розриву зв'язків та зміцнити соціальну згуртованість в умовах кризи.

2.2. Досвід переміщених університетів України другої хвилі переміщення: виклики, стратегії адаптації та успішні практики

Другу хвилю переміщення українських вишів викликало повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 року. За даними аналітиків, у 2022–2023 роках уперше переміщено низку закладів вищої освіти Донеччини, Запоріжжя та Херсонщини (Маріупольський державний університет, Бердянський державний педагогічний університет (БДПУ), Мелітопольський державний педагогічний університет (МДПУ), Херсонський державний університет (ХДУ), тощо). [12] До другої хвилі увійшли заклади, які раніше не переїздили і які перебували у підконтрольних Україні містах, а також деякі прифронтові заклади із Краматорська та Слов'янська. Загалом після 24 лютого 2022 року було переміщено десятки установ, близько 44 закладів освіти, у яких навчалось понад 54,1 тис. студентів та працювало 6,9 тис. викладачів. [29] Масштаб переміщення в 2022 році суттєво перевищив аналогічні показники 2014 року. У такому контексті тема адаптації переміщених ЗВО є вкрай актуальною. Ці університети опинилися у вкрай невизначених умовах, за яких доводиться шукати нові моделі існування і розвитку.

Переміщені університети стикнулися з низкою проблем у різних сферах діяльності. Серед організаційних викликів – пошук нового приміщення та інфраструктури, забезпечення безперервності освітнього процесу. Часто це вимагало тимчасового навчання онлайн чи у приміщеннях інших вишів.

Наприклад, у деяких випадках практика показує, що адміністрація закладу розміщується у будівлях-партнерах, а студенти навчаються дистанційно. До іншого прикладу – Донбаська державна машинобудівна академія, евакуйована з Краматорська, після переїзду не мала належних умов для розвитку у приймаючому регіоні. До того ж значною проблемою стала географічна розпорошеність викладачів, співробітників і студентів – велика частина колективу частково залишились на окупованій території, частково емігрувала, а частина перебуває у різних містах України. Цей розрив комунікацій ускладнює координацію роботи та потребує налагодження нових внутрішніх каналів зв'язку.

Нестабільність фінансування – критична проблема вишів у воєнний час. Багато університетів втратили основні джерела бюджету (прибутки від державних субвенцій, спонсорів, надходжень від підприємств-партнерів). Як показує досвід кризових ситуацій, гнучкість фінансових моделей має вирішальне значення: потрібно створювати резервні фонди, залучати гранти та донорську підтримку. Крім того, ремонтні роботи, транспорт і проживання ВПО у новому місті створили додаткове навантаження на обмежені бюджети.

Також постала проблема відбору і перевірки лояльності співробітників – виявляються випадки, коли частина кадрів перейшла працювати в окупаційні органи, що призводить до призупинення з ними трудових відносин. Внаслідок цих явищ університетам бракує працівників, не забезпечено очікуваний рівень професорсько-викладацького складу, а відхід науково-технічного персоналу послаблює дослідницький потенціал

Переміщені ЗВО мусили переглядати навчальні плани, графіки семестрів та форми оцінювання з огляду на нові реалії. Студенти, особливо випускники, стикнулися з перервою навчання і перепризначенням дати випусків. Під час навчального року здобувачі стикалися з постійною заміною викладачів, що також підкріплювалося чинниками психологічної нестабільності. Велика частина студентів переселенців та членів їхніх родин

зазнає фінансових, психологічних і побутових проблем. Додатково ускладнився вступ до університетів: постійні зміни правил прийому та відсутність електронної системи зарахування для деяких категорій вступників створювали невизначеність.

Необхідність перебудувати внутрішні процеси під реалії воєнного часу й іншого регіону часто викликала напруженість та спротив змінам. Відсутність налагодженої комунікації та згуртованості між співробітниками і студентами могла призвести до зниження ефективності виконання місії університету.

Більшість релокованих ЗВО обрали змішану або дистанційну форму навчання як тимчасове рішення, що дозволило зберегти контингент студентів з різних регіонів. Швидкий перехід на цифрові платформи став рятівним колом: університети активно використовували відеоконференції, електронні ресурси. Це не лише забезпечило безперервність освітнього процесу, але й розширило доступ до навчання для студентів-ВПО незалежно від їхнього поточного місця проживання. Одночасно керівництва ЗВО почали оновлювати стратегії розвитку з урахуванням нових реалій. Зокрема, переміщені університети переглянули свої місії та візії, щоб відобразити в них особливу роль закладу на новому місці. Так, Маріупольський державний університет, перемістившись до столиці, обрав для себе позиціонування «амбасадором Маріуполя в Україні та світі». Стратегічні пріоритети МДУ тепер передбачають не тільки забезпечення якості освіти і науки, але й формування освітнього середовища, розвиток інфраструктури на місці переміщення, фінансову стійкість та активне позиціонування в інформаційному просторі. Важливо, що в стратегії університету окремо акцентовано на соціально-гуманітарній функції – збереженні ідентичності маріупольської громади та забезпеченні різнобічної підтримки ВПО (гуманітарної, психологічної, юридичної, інформаційної).

БДПУ і МДПУ імені Богдана Хмельницького обрали схожу тактику адаптації: перенесли все навчання до Запоріжжя і впровадили гнучкі освітні

моделі. Зокрема, БДПУ значно розширив цифрову інфраструктуру та впровадив дистанційні курси для абітурієнтів з тимчасово окупованих та особливо небезпечних територій. Для залучення студентів Бердянський університет поклався на просвітницькі ініціативи: виїзні профорієнтаційні заходи у школах та коледжах, консультації для ВПО, релокація сайтів і соцмереж. Іншим прикладом є програма підтримки викладачів: багато ЗВО організують стажування за кордоном, щоб зберегти кадровий потенціал.

Іншою поширеною стратегією стало налагодження партнерств з закладами у приймаючому регіоні. Деякі переміщені університети увійшли в тісну співпрацю чи навіть консорціуми з місцевими закладами вищої освіти, розділяючи кампуси, ресурси та освітні програми. Прикладом є Приазовський державний технічний університет (Маріуполь), який після релокації розмістився на базі Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» у місті Дніпро. Між двома вишами склався своєрідний «симбіоз»: маріупольський університет користується матеріально-технічною базою приймаючого закладу, водночас зберігаючи власну автономність та академічну ідентичність. Така модель співпраці дозволяє переміщеному ЗВО продовжувати діяльність, мінімізуючи витрати на інфраструктуру, і одночасно збагачує академічне середовище приймаючого університету новими людьми та проектами.

Інший формат – мультикампусна модель, коли університет функціонує паралельно у двох локаціях. Наприклад, Херсонський державний університет (ХДУ) після деокупації частково відновив присутність у рідному Херсоні, хоча офіційно базується у Івано-Франківську на партнерських засадах з Прикарпатським університетом. Фактично, ХДУ нині має два осередки діяльності – західноукраїнський (евакуаційний кампус) і південний (рідний кампус у прифронтовому місті). Такий мультикампусний підхід підвищує стійкість закладу і готує ґрунт для повернення додому, щойно безпекова ситуація дозволить.

Варто зазначити і про приклади стратегічної інтеграції у розвиток регіону перебування. Деякі переміщені ЗВО орієнтують свої освітні програми та наукові дослідження на потреби економіки того регіону, який їх прийняв. Приміром, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного (переміщений з Мелітополя) долучився до реалізації Стратегії розвитку Запорізької області до 2030 року, фокусуючи наукові розробки на пріоритетах агросектору та енергозбереження в цьому регіоні. Така інтеграція допомагає університету знайти своє місце в новому середовищі, стати корисним для місцевої економіки і отримати підтримку від місцевого бізнесу та влади.

Інтернаціоналізація теж залишається важливим напрямком розвитку університетів: переміщені університети не припиняли участі в міжнародних програмах обміну (ERASMUS+), а подекуди навіть активізували її, шукаючи додаткових можливостей за кордоном. Так, Маріупольський державний університет оновив свою стратегію за підтримки європейського гранту REDU, спрямованих на посилення конкурентоспроможності переміщених ЗВО та їхню службу громадам. Це дало змогу запровадити інструменти індивідуальних освітніх траєкторій, розширити практики визнання неформальної освіти, підсилити компоненти навчання впродовж життя і цифрової освітньої екосистеми. Усе перелічене робить університет більш гнучким і відкритим до потреб як студентів, так і суспільства.

Загалом, тенденції адаптації переміщених ЗВО збігаються з принципами кризового менеджменту: університети прагнули зберегти кадри та ідентичність, водночас активно інтегруватися у локальні громади та знаходити нові соціальні місії. Успішна адаптація переміщеної інституції потребує збалансованого поєднання проактивного стратегічного управління, цифрових технологій і партнерства з оточенням. Якщо одразу після переїзду основну частину студентів більшості ПЗВО складали вихідці з рідних областей (Донеччини, Луганщини тощо), то з часом зростає частка молоді з інших

регіонів, зокрема з приймаючих областей. Така динаміка свідчить про успішну інтеграцію університетів у нові громади: вони стають привабливими і для місцевих абітурієнтів, пропонуючи конкурентоспроможні освітні програми.

Висновки до розділу 2.

У цілому, концепція Civic University виявляється надзвичайно доречною в умовах воєнного часу. З одного боку, університети покликані вирішувати освітні та наукові завдання, а з іншого – виконувати громадянський обов'язок щодо своїх громад: від регіону перебування до держави загалом. У цьому сенсі університети мають стати тими центрами тяжіння, які створюють майданчики довіри і колаборації, що важливо для відновлення громад.

Досвід Університету Галла показує, що civic university у світовому контексті формалізує свою місцеву орієнтацію в стратегії та взаємодії з громадою. Українські ж переміщені ЗВО, попри екстремність обставин, теж змушені трансформуватися. Приклад Маріупольського державного університету свідчить: такі університети можуть стати опорою для переміщених осіб, організовуючи навколо себе волонтерів, психологів, культурні проекти і мережі взаємопідтримки. Програмадська місія переміщених інституцій полягає в тому, щоб не тільки навчати, а й захищати та консолідувати спільноту в кризу – створювати відчуття безпеки, продовжувати культурні традиції, допомогти адаптуватися. Також важливо зазначити, що подальший розвиток програмадської моделі вишів потребує як внутрішнього стратегічного бачення, так і системних зовнішніх умов: від фінансування і нормативної підтримки до спільних проектів з органами місцевої влади та громадськими організаціями.

Отже, через виконання своєї «третьої місії» – соціальної та гуманітарної – переміщені університети не лише продовжують освітню й наукову роботу,

але й виступають опорними центрами громади у новому середовищі. Вони згуртовують навколо себе переселенців, допомагають їм адаптуватися, зберегти свою ідентичність і соціальні зв'язки, а також взаємодіють із місцевою громадою, ділячись своїм інтелектуальним ресурсом і культурним надбанням. Така багатоаспектна діяльність істотно підвищує рівень соціальної безпеки ВПО та зміцнює соціальний капітал як переміщених спільнот, так і суспільства в цілому. Водночас самі університети отримують новий імпульс розвитку через розширення своєї про-громадської функції та набуття унікального досвіду роботи в умовах невизначеності. Це підводить до аналізу конкретного досвіду українських переміщених ЗВО, їхніх викликів та напрацювань у реалізації зазначених місій.

Аналіз досвіду другої хвилі переміщення свідчить про кілька ключових висновків. По-перше, масштаби переміщення вимагали від університетів швидкої реакції та переформатування роботи. Переміщені ЗВО зазнали одночасно організаційних, кадрових, фінансових, освітніх і соціальних викликів, об'єднаних загальною кризовою ситуацією. По-друге, університети реагували гнучкими стратегіями, орієнтованими на свою нову місцевість. Найуспішніші практики включали: формалізацію стратегічного планування на нові реалії (зокрема з урахуванням варіантів розвитку, а не «сподіванням на повернення»); активізацію маркетингу та рекрутингу через інноваційні канали (соцмережі, таргетована реклама, партнерства з промисловістю); підтримку вразливих груп (ВПО, ветерани) через спеціальні освітні програми; а також цифровізацію навчання та управління (онлайн-платформи, дистанційні курси).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що університет як інститут громадянського суспільства є ключовим агентом збереження соціальної згуртованості в кризі. Адже від того, наскільки університети зможуть стати «точками опори» для місцевих спільнот, залежить успіх інтеграції переміщених осіб та відновлення суспільства після війни.

РОЗДІЛ 3.

РОЛЬ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІДЕНТИЧНОСТІ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

3.1. Аналіз результатів емпіричного дослідження

Основним інструментом збору емпіричних даних у дослідженні стало онлайн-опитування респондентів за допомогою Google Forms. Такий вибір зумовлений низкою методологічних та практичних чинників. Онлайн-опитування є одним з найпростіших у застосуванні методів збору інформації, що не вимагає складної організації вибірки чи залучення професійних інтерв'юерів. У контексті дослідження це означало можливість охопити максимально широку аудиторію переселенців з числа спільноти МДУ, незважаючи на їхнє перебування в різних населених пунктах. Посилання на анкету було розіслане електронною поштою, через соціальні мережі, месенджери тощо – тобто задіяти всі канали комунікації, аби охопити всіх можливих респондентів. У підсумку вдалося залучити 197 респондентів, що значно більше, ніж було б реалістично опитати методом особистого інтерв'ю. Така кількість учасників підвищує надійність висновків і дозволяє виявити типові тенденції.

Онлайн-формат також зняв обмеження простору і часу: кожен представник ВПО міг заповнити анкету самостійно, у зручний для себе час і в будь-якому місці. Це особливо важливо, оскільки багато потенційних учасників перебувають далеко від місця первинного розташування університету. Більше того, з міркувань безпеки та карантинних обмежень, онлайн-опитування є єдиним етичним способом збору даних без ризику для респондентів.

Також важливою причиною вибору такої форми стала анонімність і відвертість відповідей. Використання самоадміністрованої анкети в Google Forms гарантує учасникам повну конфіденційність – їм не потрібно вказувати свої ім'я, анкета не фіксує електронних адрес (за умови відповідних налаштувань, респондентів попереджено про забезпечення анонімності процесу опитування, що сприяло більшій відвертості відповідей на чутливі питання, пов'язані з особистою ідентичністю та впливом університету. Відсутність прямого контакту з інтерв'юером також мінімізує соціально-бажані відповіді: респонденти менш схильні давати «очікувані» відповіді під впливом присутності дослідника.

Анкета, розроблена в Google Forms, дозволяє всім респондентам отримати однаково сформульовані запитання у фіксованій послідовності. Така стандартизація інструментарію забезпечує порівнянність відповідей і високу внутрішню валідність даних. За потреби, Google Forms дозволяє додати валідацію відповідей (наприклад, обмеження на формат введення) та логіку пропуску питань, що покращує якість зібраної інформації. Крім того, ризик технічних помилок при введенні даних мінімізується – відповіді автоматично зберігаються в електронному вигляді, їх не треба переносити вручну, що виключає можливість описок або неправильного кодування.

Важливим аргументом на користь онлайн-опитування стало те, що цей метод дозволив об'єднати кількісний та якісний аспекти дослідження. Анкета містила як закриті питання (із фіксованими варіантами відповідей), так і відкриті питання, де респонденти могли висловитися у вільній формі. Такий змішаний підхід дав змогу отримати одночасно статистичні дані та глибші особисті коментарі.

Кількісна інформація (відповіді на закриті питання) забезпечує можливість виміряти певні характеристики та тенденції в досліджуваній сукупності ВПО: наприклад, частку респондентів, що погоджуються з тим чи іншим твердженням, середні оцінки рівня збереженої ідентичності тощо. Ці

дані можна узагальнювати і робити висновки про типові явища для всієї вибірки. Якісні ж відповіді на відкриті питання розкривають нюанси та причини явищ, дають слова самих переселенців – їхні приклади, емоції, інтерпретації свого досвіду. Таким чином, відкриті питання забезпечили контекстуалізацію цифр і дозволили заглянути в сутність проблеми очима респондентів.

Поєднання двох типів даних в межах одного онлайн-опитування відповідає сучасній методології змішаних методів. Інтеграція кількісних та якісних підходів доповнює один одного та дає більш повне розуміння складного соціального явища, яким є збереження ідентичності в умовах вимушеної міграції. Зокрема, кількісні результати опитування вказують що відбувається (напрямок і масштаб змін ідентичності, частота тих чи інших установок), а якісні коментарі допомагають зрозуміти чому і як це відбувається (через які механізми університет підтримує ідентичність, які фактори особистого досвіду впливають тощо). Такий підхід підвищує достовірність висновків за рахунок тріангуляції даних – перевірки результатів різними методами в межах одного дослідження.

Варто підкреслити, що використання онлайн-анкети на платформі Google Forms значно полегшило реалізацію змішаного підходу. Інструмент підтримує різні типи запитань (одно- та багатоваріантні, шкали, тексти), тому в одній формі були успішно поєднані і питальники закритого типу, і поля для розгорнутих відповідей. Усі відповіді збиралися в єдину базу, що спростило подальший аналіз: кількісні дані були експортовані у таблиці для статистичного опрацювання, а текстові відповіді – зведені для контент-аналізу на якісні смисли. (Додаток А)

Звісно, метод онлайн-опитування має й певні обмеження, про які слід згадати з методологічної точки зору. По-перше, вибірка респондентів, отримана через розповсюдження Google-форми, не є ідеально випадковою або повністю репрезентативною для всієї генеральної сукупності переселенців. У

дослідженні до анкети долучилися ті, хто мав інтернет-доступ і бажання відповісти; отже можливе певне зміщення у бік більш активних або зацікавлених осіб. Усвідомлюючи цей виклик та для відповіді ризикам була проведена робота з максимально широкого поширення анкети серед цільової аудиторії МДУ, аби залучити якомога більше респондентів та різних за характеристиками учасників (різного віку, статі, статусу – студенти, викладачі тощо). В результаті охоплено значну частину спільноти переселенців, пов'язаних з університетом, що додає довіри до отриманих результатів.

По-друге, онлайн-формат виключає із поля дослідження тих потенційних учасників, хто не має достатніх цифрових навичок або доступу до інтернету. У випадку цього дослідження це могло стосуватися хіба що представників старшого покоління (наприклад, батьків студентів чи людей пенсійного віку). Однак основна група респондентів – студенти і працівники університету – є достатньо цифрово грамотними, тож цей фактор не суттєво вплинув на якість вибірки.

По-третє, відкриті питання в анкеті дали багато текстових відповідей, обробка яких потребує додаткового часу на якісний аналіз. Це загальна особливість змішаного підходу: аналіз якісних даних є трудомістким (вимагає кодифікації, тематичного аналізу), і тут онлайн-інструмент не скорочує зусиль. Однак зібрані історії та думки респондентів значно збагачують кількісні результати, виправдовуючи витрачені на аналіз зусилля. До того ж, онлайн-анкета на платформі Google спростила первинне сортування даних – всі відповіді були експортовані в електронний формат, що полегшило їх перегляд та розподіл за темами.

Незважаючи на згадані обмеження, обраний методологічний підхід виявився оптимальним для умов та завдань дослідження. В сучасній українській практиці дослідження ВПО онлайн-анкетування вже стало звичним інструментом збору даних – зокрема, його активно застосовують як

на всеукраїнському рівні (опитування тисяч переселенців), так і на рівні окремих громад.

У соціологічному дослідженні взяли участь 197 респондентів, серед яких переважну більшість склали студенти Маріупольського університету – 158 учасників, що складає 80,2%, наступною категорією опитуваних за чисельністю склали викладачі – 30 людей, що відповідає 15,2%, також долучилися 7 співробітників, 1 випускник та 1 особа, формально не пов'язана з університетом (що відповідно складає 3,6%, 0,5% та 0,5%). (Додаток Б)

За гендерним складом більшість опитаних – жінки (73,6%), чоловіки становлять близько 24,4%, решта не зазначили стать. Вікову структуру респондентів характеризує значна частка молоді: 45,2% – люди віком до 24 років, ще 13,7% – у групі 25–35 років. Водночас 35% опитаних належать до вікової категорії 36–55 років (значна частина саме викладачів), а 6,1% – старші 55 років. (Додаток В)

Близько двох третин опитаних, а саме 137 респондентів, що складає 67 % мають офіційний статус ВПО. Такі дані ілюструють поточну внутрішню структуру Маріупольського університету. При цьому 2% утрималися від відповіді на питання стосовно статусу, а 31% надали негативну відповідь. Це означає, що не всі члени переміщеної громади формально зареєстровані як ВПО – частина могла переїхати самостійно або була переміщена раніше і не поновлювала статус. Географія походження учасників очікувано зосереджена на приазовському регіоні. Більшість респондентів (понад 64,5%) були змушені виїхати з Донеччини (передусім Маріуполя), 15% не покидали рідного регіону, менші частки – з Луганщини, Запоріжжя, Сумщини та інших областей. (Додаток Г)

Стан адаптації внутрішньо-переміщених осіб при нових обставинах виявився досить диференційованим. За самооцінкою, більшість респондентів почуваються доволі комфортно в громаді, куди вони переїхали: 59% оцінили свій рівень комфорту проживання у новому місті на 4 або 5 балів (за 5-бальною

шкалою), ще близько 25% – нейтрально (3 бали). Лише приблизно 16% відчують суттєвий дискомфорт (1–2 бали), тобто меншині переселенців важко звикнути до нового середовища. В цілому 76% опитаних оцінили рівень своєї інтеграції до приймаючої громади як помірний або високий, з них 42% навіть відзначили достатній чи дуже високий рівень адаптації, при цьому виділивши наявність стійких соціальних контактів та участь у житті громади. Натомість близько п'ятої частини (приблизно 20%) визнали свій рівень залучення низьким – ці люди почуваються радше «гостями» і майже не інтегрувалися у місцеве життя. Таким чином, хоча більшість переселенців поступово входять до приймаючої громади, залишається значна група осіб, яким потрібна додаткова підтримка для соціальної адаптації. (Додаток Г)

Варто зазначити, що активність переселенців у суспільному і культурному житті нової громади поки що обмежена. На питання про частоту участі в заходах місцевого життя, які не пов'язані з тематикою переміщення або рідного міста, 44,2% респондентів відповіли, що роблять це рідко або ніколи (оцінки 1–2 з 5), ще 26,9% – лише інколи (3 бали). Лише приблизно 28,9% беруть активну участь у житті приймаючої громади (оцінки 4–5) і відвідують подібні заходи доволі часто. Інакше кажучи, переважна більшість переміщених осіб все ще більше зосереджена на власній спільноті та подіях, пов'язаних з рідним містом, ніж на загальноміських ініціативах. (Додаток Д) Це пояснюється як об'єктивними факторами, серед яких тривалий стрес переселення, брак часу через навчання або роботу, так і природним бажанням триматися ближче до «своєї» громади. Водночас, більше половини опитаних зазначили, що почуваються цілком комфортно у новому місті проживання – тобто відсутність широкої участі в місцевому житті не обов'язково означає дискомфорт, швидше, це може свідчити про те, що переселенці поки не повністю залучені у місцеві соціокультурні мережі.

Результати опитування демонструють непересічну роль Маріупольського університету у підтримці зв'язків ВПО зі своєю малою

батьківщиною та спільнотою. На пряме запитання «Чи сприймаєте Ви Маріупольський університет як «осередок Маріуполя» у новому місті?» більшість відповіла позитивно. Понад 70% респондентів оцінили це відчуття на 4–5 балів, з них 55% виставили найвищу оцінку 5 – фактично, кожен другий респондент повністю згоден, що університет став для нього «острівцем Маріуполя». Ще ~18% дали нейтральну оцінку (3 бали), і лише близько 12% не відчують МДУ як осередок рідного міста (1–2 бали).

Таким чином, для переважної більшості вимушених мігрантів Маріупольський університет виконує символічну функцію дому та місця збереження маріупольської ідентичності у вигнанні. Це підтверджують і відповіді на запитання щодо збереження почуття дому: сумарно 56,9% опитаних зазначили, що університет допоміг їм зберегти відчуття дому і приналежності до рідного краю (оцінки 4 або 5), тоді як близько 20% відчули мало або зовсім не відчули такої підтримки (1–2 бали). Решта оцінили вплив помірно. (Додаток Е) Отже, можна зробити висновок, що більше половини опитуваних завдяки МДУ зміцнили свою ідентичність і не втратили зв'язок з рідною культурою, хоча для значної частки (приблизно кожного п'ятого) цього ефекту було недостатньо. Ймовірно, ті, хто не залучився до діяльності університету або не ідентифікує себе з маріупольською громадою, у меншій мірі відчули підтримку ідентичності.

Аналізуючи відповіді щодо стійких соціальних зв'язків у спільноті можна говорити про те, що основними формами зв'язків між ВПО залишається особисте спілкування (зустрічі, дружнє спілкування), а також спільна участь у тематичних зустрічах та культурних заходах, що стосуються рідного міста чи регіону. Багато хто зазначив, що підтримує контакт через соціальні мережі та месенджери, де створені відповідні групи. Деякі об'єднуються для спільних волонтерських ініціатив. Таким чином, маріупольська діаспора залишається згуртованою: люди намагаються триматися один одного, формуючи у новому місті своєрідні мережі підтримки і збереження спільної ідентичності. Це

підкреслює і соціальну місію університету – виступати платформою для таких контактів та ініціатив.

Окремо було винесено питання про роль Маріупольського університету в адаптації кожного респондента. З одного боку, 30,5% респондентів виставили максимально високу оцінку (5 балів) ролі МДУ у своїй адаптації – тобто для значної частини переселенців університет став провідним фактором успішного пристосування до нового життя. Ще 14,7% оцінили внесок МДУ у адаптацію на 4 бали. З іншого боку, 22,8% опитаних поставили найнижчу оцінку 1 (університет майже не допоміг їм адаптуватися), а 11,7% – лише 2 бали. Решта 20,3% обрали нейтральну оцінку 3. Середнє значення становить $\sim 3,2$ бали (за 5-бальною шкалою). Така варіативність може пояснюватися різним ступенем залучення респондентів до діяльності університету: ті, хто активно брав участь у заходах МДУ, користувався його можливостями, відчули значну підтримку й оцінили її високо. Натомість переселенці, котрі залишилися осторонь університетського життя або адаптувалися переважно самостійно, природно не відчули помітної допомоги від закладу. (Додаток Є) Цікаво, що чимало тих, хто не мав офіційного статусу ВПО чи не виїздив з рідного міста (тобто місцевих студентів/співробітників), також поставили низькі бали – для них університет не відігравав ролі у переміщенні. Загалом, більше половини переселенців (близько 55%) все ж позитивно оцінили вплив МДУ на свою адаптацію (3–5 бали), що свідчить про важливу соціальну функцію університету, хоча є простір для посилення підтримки тих груп, які наразі відчувають недостатню увагу.

Опитування дало змогу виявити, які саме види активностей університету ВПО вважають для себе найбільш корисними. Абсолютна більшість респондентів, що складає приблизно $\approx 76\%$ відзначили освітню діяльність університету – власне навчання, освітні програми та можливість підвищення кваліфікації – як найважливішу для них. Такий результат є очікуваним, адже продовження або початок навчання в МДУ стало для багатьох основою життя

після переміщення. Далеко меншій кількості опитаних запам'яталися інші напрями: приблизно 10% назвали культурно-мистецькі заходи (презентації, концерти, виставки), близько 4–5% – діяльність з надання гуманітарної чи психологічної допомоги переселенцям. Важливо, що 8% респондентів обрали опцію «жодна із зазначених», тобто не відчували суттєвої користі ні від одного напряму діяльності університету. Такий розподіл відповідей ще раз підкреслює пріоритетність освітньої ролі МДУ: для переважної більшості переміщених осіб саме можливість навчатися, отримувати нові знання та професію стала найбільш значущою. Також такі результати підкреслюються переважною більшістю студентів, які стали основною часткою опитаних.

За даними опитування, близько 85% респондентів зазначили участь хоча б в одному заході МДУ за час після переміщення. Серед найбільш відвідуваних подій, які згадували учасники, були: показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 р.) – його відвідали щонайменше 15 опитаних; зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (вересень 2025 р.) – 25 учасників; благодійний вечір «Серце Маріуполя» (лютий 2024 р.) – 17 осіб. Також респонденти брали участь у просвітницьких та культурних подіях: курси цифрової грамотності для людей похилого віку (травень 2024 р.), відкрита лекція історика Данила Яневського, тренінг з протидії дезінформації (березень 2024 р.), виступ оркестру Національної гвардії (квітень 2024), виставка картин маріупольської художниці Юлії Магди (травень 2024) тощо. Наприкінці 2024 р. і протягом 2025 р. з'явилися масштабніші проекти: у серпні 2025 р. МДУ провів відкрите обговорення концепції збереження локальної ідентичності окупованих територій, у червні 2025 р. – Всеукраїнський форум «Окупована культура України: за межами дому» за участі переселенців та культурних діячів. (Додаток Ж)

Крім того, університет організував для маріупольської громади низку святкових подій у 2025 р., зокрема Новорічне свято для дітей переселенців (січень 2025) та заходи до Дня захисту дітей (червень 2024 і 2025). Така

активна програма свідчить про поступове розширення прогромадської діяльності МДУ: якщо у 2022 р. (перші місяці після релокації) основний акцент був на гуманітарній допомозі та відновленні освітнього процесу, то в 2023–2024 рр. університет все більше виступає як хаб для культурно-суспільних ініціатив переміщеної громади. Динаміка участі переселенців у заходах зростала від року до року: за спогадами респондентів, протягом 2022 р. публічних подій було небагато (головним чином, розгортання гуманітарного штабу), у 2023 р. відбулися перші зустрічі та акції в новому місті, а пік активності припав на 2024–2025 рр., коли майже щомісяця проводилися ті чи інші заходи для маріупольців. Участь вимушених мігрантів у цих подіях дозволила їм відчутти єдність громади, вшанувати пам'ять про рідне місто (як-от презентація мініатюри маріупольського драмтеатру чи показ фільму про облогу Маріуполя), а також набути корисних знань і навичок (цифрові курси, вебінари з прав людини тощо). Водночас опитування вказує, що близько 15% переселенців узагалі не долучалися до подібних подій – це ті, кому, ймовірно, не вистачало часу або інформації, або хто переїхав зовсім недавно. Таким людям може бути потрібно більше комунікації та мотивації, аби залучити їх до життя університетської громади. Також частка респондентів зазначила що не брали участі у заходах через об'єктивні обставини, як от військова служба або перебування за кордоном.

На основі проведеного кількісного аналізу намірів респондентів після деокупації території можна констатувати, що ставлення переселенців до майбутнього є досить поляризованим, але водночас свідчить про збереження сильного емоційного та ціннісного зв'язку з рідними територіями. Близько третини опитаних (понад 33%) демонструють виразну орієнтацію на повернення або залучення до відбудови Маріуполя та Донеччини після завершення окупації. Зокрема, 22% респондентів прямо зазначають намір повернутися додому, а ще 11% висловлюють готовність долучатися до суспільного розвитку, працювати з молоддю, займатися відновленням громади

та соціальної інфраструктури. Така частка активних громадян свідчить про високий рівень потенціалу соціального капіталу серед переселенців, а також про збереження ідентичності та суб'єктності, незважаючи на тривале переміщення.

Водночас суттєва група респондентів — близько 11% — перебуває в стані невизначеності й не здатна сформулювати власне бачення майбутнього. Їхні відповіді містять фрази на кшталт «не знаю», «болюче питання», що вказує на емоційні наслідки травматичного досвіду окупації та втрати домівки. Ця категорія потребує додаткової уваги з боку державних і громадських інституцій, включно з університетами, з огляду на потребу у психологічній підтримці та формуванні траєкторій соціального відновлення. Особливе значення має також найбільша група відповідей (понад 56%), класифікована як «інше»: у ній респонденти уникають конкретики, демонструючи як різнорівневі рефлексії, так і невпевненість у власних перспективах.

За період переміщення у річних звітах поступово формується концепція соціальної місії університету. 2022 рік – акцент робився насамперед на гуманітарній підтримці переселенців і соціальних ініціативах. У звіті 2023 року вперше згадано концепцію «Civic University» та завдання 2024 року – створення Civic Center для збереження ідентичності маріупольців і підтримки громади. Наступного року третя місія університету реалізовувалася повною мірою. МДУ конструював цілісну модель «прогромадського університету»: у 2024 році, про що свідчить перетворення гуманітарного штабу на Civic Center – відкритий простір для громади Маріуполя та Донеччини. Згідно зі звітом, МДУ проводить численні соціальні та освітні проекти на користь громади. Серед них можна виділити перелік наступних:

- Школа лідерів «Моя громада і МХП: зростаємо разом» – навчально-лідерський проект для лідерів територіальних громад у партнерстві з компанією МХП і фондом «МХП-Громаді».

- Освітня програма «Управління територіальною громадою» – нова магістерська спеціальність для підготовки управлінців громад, як ключовий елемент місії «прогромадського» університету.
- Платформа English4Ukraine – онлайн-курси англійської мови для українців та позачерговий доступ для мешканців прифронтових регіонів, що у висновку популяризує англійську мову у громадах.
- Події для громади – організація свят (Новорічні ранки, День захисту дітей тощо) для дітей переселенців та членів міської спільноти, благодійні акції.

Загалом аналіз показує: у 2024 році МДУ значно активізував співпрацю з громадами та внутрішньо переміщеними особами, реалізував прикладні освітні програми та громадські ініціативи.

Окрім залучення учасників до подій, МДУ формалізує співпрацю з територіальними громадами тимчасово окупованих територій. Так, у 2025 році університет підписав меморандум про співробітництво з Маріупольською міською радою для підтримки маріупольських педагогів і молоді. [24] Результатом реалізації подібної співпраці стала реалізація проєкту «Освітній альянс: Школа в Університеті», в межах якого на базі МДУ з поточного року мають змогу проводити навчання дві маріупольські школи. [46] Окрім цього у переліку партнерств МДУ понад 20 укладених меморандумів із громадами та організаціями, що покликані зберегти локальну ідентичність внутрішньо-переміщених осіб. [6] Ці документи, зокрема, передбачають спільні освітні програми та курси, волонтерські ініціативи та інші заходи, спрямовані на збереження зв'язків з переміщеними маріупольцями. Подібні меморандуми демонструють кількісний зріст прогромадської діяльності: за два роки університет встановив принаймні два масштабних партнерства з місцевими органами влади Донеччини, зокрема реалізація проєктів «Школа в Університеті» та програма навчання «Лідерство заради відновлення Донеччини». У 2023–2025 рр. університет підписав договори про

співробітництво із ГО «Серце Азовсталі» (підтримка родин захисників Маріуполя), з Федерацією грецьких товариств України (збереження грецької культурної спадщини Приазов'я), з Покровською та Великоновосілківською військовими адміністраціями на Донеччині (спільні освітні і культурні програми).

В офіційних повідомленнях і новинах МДУ неодноразово підкреслено «програмадську місію» університету та його роль як осередку маріупольської громади в новому місці. Наприклад, в матеріалах про стратегічні сесії у вересні 2025 року відзначалося, що Маріупольський університет «успішно реалізує програмадську місію» і став «справжнім осередком Донеччини». Тобто акценти інформаційної політики Маріупольського університету зосереджено на збереженні та розвитку спільноти: за їхніми словами, університет не лише навчає, а й об'єднує людей довкола ідеї Маріуполя. У заголовках новин також не раз зазначалось, що МДУ «продовжує виконувати програмадську місію» і «єднає Донеччину». Кількісно це видно у зростанні числа публікацій про подібні теми від 2024 до 2025 року: у 2025 році спільнота МДУ організувала кілька стратегічних заходів, серед яких зустрічі з керівниками громад, освітні форуми), що фіксують постійний перехід від початкової стабілізації до активної просування культурно-освітньої програми.

Також у дослідженні роботи МДУ із ВПО слід проаналізувати кількість студентів, які є вимушеними мігрантами. Звіти МДУ містять статистику вступників із тимчасово окупованих територій. Освітній центр «Донбас/Крим–Україна» опікується вступниками з тимчасово окупованих та особливо небезпечних територій. За даними звітів, у 2022 році через ОЦ стали здобувачами МДУ 107 осіб, а в 2023 році – 108 осіб. У звіті за 2024 рік зазначено, що у вступній кампанії 2024 через ОЦ було зараховано 75 осіб, що значною частиною є менше аніж у минулих роках. [13] [14] [15]

У 2023–2024 навчальному році в МДУ навчалося 560 здобувачів вищої освіти зі статусом внутрішньо переміщених осіб – це найбільша категорія

серед усіх соціально незахищених студентів (713 осіб загалом).[24] У 2024–2025 навчальному році кількість ВПО серед студентів становить 412 осіб (знову ж таки, це найбільша категорія серед соціально незахищених – 559 осіб загалом). Тенденція зниження кількості ВПО підкріплюється тенденцією зниження всього студентського контингенту у зв'язку із переміщенням. Такі дані можуть свідчити про високі ризики втратити тісний зв'язок із молоддю, яка й досі може залишатися в окупації.

3.2. Рекомендації щодо посилення ролі МДУ як прогромадського університету

На основі проведеного аналізу можна запропонувати низку конкретних кроків, спрямованих на зміцнення ролі Маріупольського державного університету у збереженні ідентичності внутрішньо-переміщених осіб та їх успішній інтеграції. Рекомендації враховують результати опитування, динаміку участі громади в заходах МДУ, а також стратегію університету як *civic university*.

Спираючись на результати опитування щодо найпопулярнішого виду допомоги, яку отримували респонденти від інституції необхідно зазначити розвиток освітньо-наукового контексту. Зокрема, доцільно пропонувати більше короткострокових курсів та тренінгів, орієнтованих на потреби переміщених осіб – від опанування нових професій до мовних курсів (наприклад, української або англійської мови). Варто продовжити практику безоплатного навчання для окремих категорій, як це зроблено для захисників Маріуполя за співпраці із благодійним фондом «Серце Азовсталі». Окрему увагу варто приділити програмам перекваліфікації ветеранів – у співпраці з проектами на кшталт «Серце Азовсталі» це допоможе інтегрувати їх у нове життя через здобуття освіти і навичок. При цьому важливим залишається

фокус саме на короткострокових програмах із залученням практиків, адже їх проведення є більш простішим для опанування, також саме така модель роботи вже на практиці продемонструвала більшу доцільність та результативність (програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» для молоді регіону).

Дослідження показало, що значна частка ВПО не залучені до адаптаційних заходів в університеті. На основі цього можна говорити про необхідність посилення комунікації. Для цього університету варто активізувати комунікаційну роботу: регулярно інформувати про заходи, гуртки, можливості участі через всі доступні канали (соціальні мережі, розсилки, оголошення у центрах «ЯМаріуполь» тощо). Доцільно створити окрему онлайн-платформу або календар подій для маріупольської громади, аби кожен охочий міг легко дізнатися про майбутні події. Більша залученість до активностей МДУ сприятиме тому, що більше людей відчує університет як свій осередок (як показало опитування, участь у заходах корелює з вищою оцінкою ролі МДУ в адаптації).

Університет має продовжувати виконувати місію зі збереження історико-культурної спадщини Маріуполя та Донеччини вцілому. Практичними кроками можуть бути: створення Музейно-меморіального центру Маріуполя на базі МДУ, де зберігатимуться артефакти, пов'язані з містом. Подібна ініціатива вже діє за рахунок новоствореного у 2025 році Центру збереження ідентичності тимчасово окупованих територій. Проте така робота потребує комплексного підходу в організації культурних подій, виставок, презентацій у співпраці з іншими інституціями, до прикладу – музеєм або благодійними організаціями. Наприклад, позитивний відгук отримала виставка ікон на ящиках з-під набоїв (лютий 2025), форум з проблем окупованої культури (2025) тощо – такі заходи потрібно продовжувати і розширювати. Всі ці кроки зміцнюють відчуття спільної ідентичності, даючи змогу переселенцям пишатися своїм походженням і передавати пам'ять молодшим поколінням.

Аналіз показав, що МДУ вже робить суттєві кроки в налагодженні співпраці з громадами Донеччини та іншими організаціями – укладено низку меморандумів з місцевими адміністраціями і фондами. Ці зусилля варто продовжити й розширити. Як окрему рекомендацію можна виділити: налагодження співпраці з іншими громадами-переселенцями з Донбасу, що нині перебувають в різних містах України. Наприклад, МДУ може стати майданчиком для щорічного зібрання маріупольської діаспори, конференцій чи форумів переселенців з різних регіонів. Університет вже виступив співорганізатором інтегрованого проєкту з Маріупольською міськрадою щодо відкриття двох маріупольських шкіл у Києві (проєкт «Освітній альянс: школа в університеті») – такі ініціативи слід підтримувати і надалі. Вони не лише допомагають молоді отримати освіту, але й зберігають зв'язок поколінь маріупольців, передаючи традиції шкільної освіти громади у нові умови. Кількість спільних заходів з партнерами також потрібно збільшувати: від правопросвітницьких вебінарів до волонтерських акцій. Це розширить мережу підтримки переселенців і зміцнить авторитет МДУ як центру згуртування громад.

Результати опитування висвітлили основні труднощі, з якими зіткнулися переселенці: житлові проблеми, відсутність близьких поруч, мовний бар'єр у новому середовищі, частково – пошук роботи. Хоча університет не може вирішити всі ці проблеми самотужки, він здатен стати посередником та осередком підтримки. Рекомендується посилити роботу існуючих при МДУ сервісів: психологічної служби та юридичної клініки. Варто організувати регулярні групові зустрічі з психологом для студентів-переселенців, тренінги зі стресс-менеджменту, взаємопідтримки. Для вирішення побутових питань університет може налагодити співпрацю з місцевою владою Києва щодо тимчасового житла для студентів ВПО (наприклад, розширення місць у гуртожитках або компенсація частини оплати для оренди житла). Університет може ініціювати створення у новій громаді платформ, де переселенці змогли

б соціалізуватися з місцевими мешканцями (наприклад, спільні волонтерські проєкти, спортивні або мистецькі гуртки, відкриті для всіх). Гуртування зусиль університету, місцевої влади та самих переселенців у соціальній сфері прискорить адаптацію та покращить добробут спільноти.

Керівництво університету вже окреслило амбітні плани щодо створення нового кампусу в Києві, який стане простором для навчання, роботи і громадської активності маріупольців. Необхідно продовжити цю стратегію та наповнити її конкретними змістовними проєктами прогромадського спрямування. Рекомендується заснувати при новому кампусі Центр громадських ініціатив Маріуполя, який би координував всі програми для переселенців – освітні, культурні, соціальні. Цей центр міг би діяти як хаб, де різні організації (громадські фонди, міжнародні партнери) співпрацюють з МДУ над проєктами відбудови та розвитку громади. Наприклад, варто залучити міжнародну допомогу для програм молодіжного лідерства серед переселенців. Важливо, щоб новий університетський простір був відкритим не лише для студентів, а й для всієї маріупольської громади: там можуть проводитися зустрічі маріупольських підприємців, тренінги з релокації бізнесу, курси для пенсіонерів-переселенців тощо.

Впровадження згаданих рекомендацій стане логічним продовженням тієї прогромадської політики, яку МДУ вже здійснює після переміщення до Києва. Узагальнено, йдеться про поєднання освітньої, культурної та соціальної складових діяльності університету для підтримки вимушених мігрантів. Конкретні заходи – від розширення курсів до створення центрів та проведення форумів – мають підкріплюватися відповідними ресурсами та партнерствами. Важливо також систематично відстежувати потреби переселенців (через опитування, зворотний зв'язок) і коригувати програми університету. Наприклад, якщо зростає запит на психологічну допомогу чи працевлаштування – МДУ може ініціювати ярмарки вакансій для переселенців, залучати роботодавців, або відкривати додаткові спеціалізації.

Гнучкість і чуйність до змін ситуації дозволить університету залишатися дієвим осередком громади.

Формалізація ролі ПЗВО у системі соціального захисту ВПО. На підставі кейсу МДУ рекомендується розробити державні методичні настанови щодо взаємодії переміщених ЗВО з місцевими органами соцзахисту, службами зайнятості та НУО: це дозволить легалізувати функції гуманітарного штабу/Civic Center як елементу місцевої інфраструктури допомоги.

Інтеграція цифрових платформ як стандарту доступу. Розвиток інфраструктури дистанційного навчання (Moodle, персональні кабінети, е-архіви) має фінансуватись як пріоритетна складова програм відновлення ЗВО, оскільки вона забезпечує включення ВПО незалежно від місця перебування (елемент, підтверджений у Стратегії цифровізації МДУ).

Мультистейкхольдерські партнерства. Розширення співпраці з міжнародними донорами, університетами-партнерами (twinning), НУО та бізнесом для залучення ресурсів (обладнання, гранти на програми перекваліфікації, менторство).

Моніторинг та оцінка впливу. Впровадити системні індикатори для оцінювання вкладення ПЗВО у соціальну безпеку ВПО (кількість охоплених осіб, працевлаштування випускників, рівень психологічного благополуччя учасників програм, ступінь збереження ідентичності — через опитування). Це відповідає потребі в покращенні аналітики, виявленій міжнародними центрами.

Висновки до розділу 3.

Отримані емпіричні дані засвідчують, що Маріупольський державний університет відіграє значну роль у житті вимушених мігрантів. Передусім, він забезпечує продовження освіти та професійного розвитку – сферу, яку більшість визнає найціннішою. Одночасно МДУ слугує соціокультурним центром маріупольської громади в вигнанні, надаючи простір для спілкування, збереження пам'яті та спільної творчості. Значна частка переселенців через

університет змогла відчувати підтримку, зберегти свою ідентичність і знайти «другий дім» у столиці. Втім, існує і група людей, менш інтегрованих та охоплених увагою – саме на них варто спрямувати подальші зусилля. Аналіз участі в заходах та самооцінок адаптації підказує, що активне залучення до університетського життя корелює з кращою соціальною адаптацією і вищим комфортом.

Університет виконує ключові функції: забезпечує можливість продовжити освіту (що 3/4 опитаних назвали найкориснішим напрямом), створює середовище для спілкування земляків, проводить численні культурні та волонтерські заходи для громади. Це позитивно впливає на адаптацію: респонденти, залучені до діяльності МДУ, в середньому краще інтегровані і комфортніше почуваються на новому місці.

Водночас виявлено і виклики. Частина переселенців все ще недостатньо інтегрована у місцеве життя, а близько 20% не відчували підтримки університету в адаптації. Серед ключових проблем залишаються житло, психологічний стрес, брак спілкування з місцевою громадою. На основі аналізу всіх наявних даних запропоновано конкретні рекомендації для посилення прогромадської ролі МДУ – від розширення освітніх і культурних програм до розвитку партнерств з громадами та служб підтримки. Реалізація цих кроків допоможе університету ще ефективніше виконувати свою місію. Основні практичні результати цього розділу полягають у тому, що Маріупольський державний університет успішно виступає гарантом освітніх прав та культурної ідентичності вимушених мігрантів, а втілення запропонованих заходів зміцнить його роль як прогресивного прогромадського закладу вищої освіти, що діє в інтересах своєї громади нині і на перспективу.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження ми дійшли наступних висновків:

1. Окреслені основні поняття та категорії, що становлять дослідницький апарат теми. Поняття «вимушена міграція» розглядається як сукупність процесів переміщення населення під тиском зовнішніх обставин (воєнних, соціальних, екологічних), коли особи змушені залишати звичне місце проживання через загрозу життю, здоров'ю або безпеці. У контексті дослідження термін «вимушена міграція» протиставлено добровільним формам міграції і акцентовано на таких її рисах, як примусовість, надзвичайний характер та соціальна травматичність. Такий вид переміщення охоплює різні категорії переселенців – внутрішньо переміщених осіб, біженців та осіб, що шукають захисту, при цьому кожен із цих статусів має певні особливості й наслідки для досліджуваної проблематики.

Особлива увага в роботі приділена поняттям «ідентичність» та «локальна ідентичність». Ідентичність розглядається як складний психолого-соціальний феномен, що об'єднує ознаки індивідуального самовизначення та групової належності. Згідно з аналізом, ідентичність охоплює як особистісні (індивідуальні) характеристики особи, так і її етнокультурні, професійні та громадянські атрибути. У межах дослідження особливо виділено «ідентичність вимушених мігрантів», яка формується під впливом досвіду переміщення та єднає елементи національних, регіональних і соціальних ознак людини. Відзначено, що ця ідентичність здатна трансформуватися в процесі адаптації до нового середовища та зберігати ключові ознаки, пов'язані з попередніми умовами життя, зокрема з приналежністю до певного співтовариства або рідного регіону.

Проведений аналіз категоріального апарату показує, що поняття «вимушена міграція» і «ідентичність» у роботі представлені в тісному взаємозв'язку. Вивчено вплив вимушеної мобільності на ідентичність переселенців – зокрема, на зміну самоусвідомлення та почуття приналежності. Особливий акцент зосереджений на дихотомії «ідентичність до/після переміщення», підкреслюючи, що збереження культурних традицій, мовних зв'язків та освітнього оточення (наприклад, через навчання в університеті) дає змогу зберігати цілісність ідентичності особистості, незважаючи на обставини міграції.

2. У дослідницькій роботі проведено ґрунтовний огляд існуючих досліджень за темою, що свідчить про достатній теоретичний рівень опрацювання проблематики. Проаналізовано вітчизняні й зарубіжні наукові розвідки, що стосуються внутрішньо переміщених осіб та академічної мобільності в умовах кризи. Використано аналіз статистичних даних офіційних джерел (зокрема, звітів ООН, Міжнародної організації з міграції) та результатів опитувань громадської думки. Крім того, опрацьовано монографії й статті провідних фахівців у галузі соціології, психології, політики, культури, історії. У роботі використано комплексний підхід. Застосовано контент-аналіз теоретичних джерел та навчально-методичних документів, що дало змогу окреслити специфіку програми громадської місії університетів. В емпіричній частині реалізовано опитування серед студентів, викладачів і співробітників Маріупольського державного університету (МДУ). При цьому анкети складені з відкритих і закритих питань і дозволили зібрати кількісні дані про сприйняття університетом своїх функцій, а інтерв'ю дали глибше якісне розуміння переживань респондентів. Використано також статистичну обробку результатів опитування для формулювання узагальнених висновків.

3. У ході роботи з'ясовано, що прогромадська місія переміщених університетів полягає в активному виконанні соціально значущих функцій поза межами безпосередньої освітньої діяльності, зокрема в умовах кризи. У

контексті України ця місія реалізується через підтримку переміщених осіб: університети організують заходи, створюють програми підтримки для внутрішньо переміщених студентів і викладачів, надають їм консультаційну та психологічну допомогу. Тобто навчальний заклад стає своєрідним центром ресурсної підтримки громади переселенців. Також розвиваючи громадську місію, університети підсилюють свій зв'язок з місцевими громадами, де вони розміщені: вони ініціюють спільні проекти з органами влади, бізнесом і громадськими організаціями для вирішення соціальних потреб регіону (наприклад, участь у волонтерських акціях, надання освітніх сервісів населенню, проведення просвітницьких подій). Сутність прогромадської місії полягає також у збереженні національної ідентичності та культурної спадщини: через культурно-просвітницькі ініціативи університет підтримує пам'ять про рідний регіон і його традиції, що є особливо важливим для переміщених викладачів і студентів. Згідно з проведеним аналізом теоретичних даних, прогромадська місія здійснюється за допомогою різноманітних інструментів: від інтеграції змістовного наповнення освітніх програм громадянськими та соціальними тематиками до реальних дій на рівні підтримки громади.

4. Серед переміщених університетів другої хвилі сформувались практики, які можна вважати модельними – організація дистанційного навчання, партнерська співпраця, волонтерські програми та соціальна підтримка. Ці практики не тільки забезпечили безперервність освіти в надзвичайних умовах, але й сприяли збереженню академічних спільнот і мінімізували травми переміщення для викладачів і студентів. Аналіз емпіричного матеріалу дозволяє виділити низку успішних практик адаптації українських університетів, які зазнали переміщення в умовах другої хвилі переміщень (від початку повномасштабного вторгнення 2022 року). По-перше, помічено ефективне впровадження дистанційних технологій навчання: університети оперативно розгорнули онлайн-курси та платформи, що

дозволило продовжити освітній процес для переміщених студентів без великих перерв. По-друге, успішною практикою стала кооперація із приймаючими вишами та міжнародними партнерами – наприклад, створення спільних програм, академічних обмінів і участь у грантових проєктах, що забезпечувало ресурси та нові можливості для переселенців. Ініціативи з відкриття консультувальних центрів (юридичні, психологічні, культурно-освітні) при університетах також показали свою ефективність: вони надавали адресну підтримку переселенцям, допомагаючи їм адаптуватися в новому середовищі.

5. Емпіричне дослідження серед студентів, викладачів і співробітників Маріупольського державного університету виявило конкретні аспекти реалізації прогромадської місії саме цього вишу. З'ясовано, що МДУ реалізує свою місію через організацію підтримки освітньої та соціальної адаптації переселенців. Зокрема, університет надає консультативну допомогу, проводить тренінги з професійної перекваліфікації і влаштовує серії лекцій із громадянської активності, що допомагає інтегрувати студентів у нові умови. Важливо, що опитані респонденти позитивно оцінили діяльність університету з підтримки їх громадської активності та волонтерських ініціатив – що є невід'ємною складовою прогромадської місії МДУ.

У контексті збереження ідентичності дослідження показало, що МДУ виступає майданчиком для збереження спільних цінностей та традицій маріупольців. Команда організовує культурні й просвітницькі заходи, присвячені історії рідного регіону, що допомагає студентам і співробітникам підтримувати зв'язок із власною спадщиною. Згідно з результатами анкетування, більшість опитаних зазначили, що атмосфера університетської спільноти сприяє зміцненню їхньої самоідентифікації як громадян України та маріупольців, незважаючи на те, що їх назавжди розлучила з рідним містом війна. На педагогічному рівні викладачі університету приділяють увагу розвитку у студентів навичок громадянської відповідальності та національної

самосвідомості. За словами респондентів, це також допомагає їм підтримувати ідентичність «спільноти МДУ» – почуття приналежності до вишу, який і надалі є їхнім навчальним осередком.

Таким чином, Маріупольський державний університет ефективно реалізує прогромадську місію через поєднання освітніх, соціальних та культурних заходів. Ці заходи спрямовані на адаптацію переселенців і збереження їхньої ідентичності. Результати дослідження демонструють, що участь МДУ у підтримці громади переселенців позитивно позначається на їхньому відчутті єдності, приналежності та власній самосвідомості, а діяльність університету розглядається учасниками освітнього процесу як вагомий ресурс у збереженні власної ідентичності.

6. Для зміцнення ролі МДУ в підтримці вимушених мігрантів необхідно розвивати комплекс заходів освітнього, психологічного, соціального і культурного характеру. Запропоновані рекомендації спрямовані на створення стійкішої системи допомоги переселенцям у контексті діяльності університету, що забезпечить не тільки адаптацію до нових реалій, але й збереження їхньої ідентичності та громадської згуртованості.

На основі виявлених потреб і позитивного досвіду формулюються рекомендації, які можуть посилити роль Маріупольського державного університету як осередку підтримки переміщених осіб. По-перше, пропонується розширити освітні програми з урахуванням потреб вимушених мігрантів: наприклад, розробити спеціальні курси підготовки до працевлаштування на новому місці чи вдосконалення мовної комунікації. Також доцільно збільшити кількість стипендіальних місць для студентів-переселенців та організувати гнучкі сесійні графіки, що зменшить навантаження на студентів, які адаптуються до нових умов.

По-друге, рекомендовано поглибити соціально-психологічну підтримку: створити при університеті центр психологічної допомоги для вирішення стресу та психотравматичних наслідків переміщення, забезпечити роботу

медіаторів або менторів, які б супроводжували новоприбулих студентів і допомагали їм інтегруватися в академічне середовище. Важливо також формувати партнерські зв'язки з місцевими органами влади і громадськими організаціями для координації допомоги (житлове, соціальне, правове забезпечення переселенців), що підвищить ефективність використання наявних ресурсів.

По-третє, університету слід розвивати практики збереження культурної та освітньої ідентичності: проводити регулярні культурно-освітні заходи (виставки, концерти, конференції), які відтворюють традиції рідного регіону Маріуполя; сприяти видаванню наукових і популярних публікацій з історії та культури приморського краю; залучати студентів-переселенців до досліджень локальної спадщини. Такі заходи підсилять почуття гордості за свою культурну спадщину і відчуття приналежності до спільноти, попри зміну географічного місця проживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анищенко Л. О. Поранені реальністю: особливості надання психологічної допомоги вимушено переміщеним особам з України в Нідерландах. Психологія російськоукраїнської війни: внутрішній погляд: матеріали Всеукраїнського круглого столу, м. Київ 7 квітня 2022 року. Київ : Талком, 2022. – С.5-6.
2. Бахмутова Л. М., Неска А. Особливості психологічних порушень серед українських біженців у Польщі. Актуальні проблеми психології. 2022. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 22. С.3-18.
3. Брацюнь О.П. соціально-демографічна та емоційно-психологічна характеристика українців, які покинули Україну внаслідок російської військової агресії . Терапевтика. 2022. Т. 3. № 4. С.56-61 9. Бахмутова Л. М. Неска А. Професійна життєстійкість – головний особистісний ресурс українських біженців у Польщі. Особистісні та психофізіологічні ресурси життєстійкості: матеріали III Науково-методичного семінару (м. Київ, 26 вересня 2022 року). Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2022. С.3-5
4. Внутрішньо переміщені особи. Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України. 07.04.2025. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (дата звернення: 12.10.2025)
5. Грищенко Н. І., Лясота Л. І. Теорії міграції населення та їх значення для вивчення міграційних настроїв у XXI ст. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2021. Вип. 2 (50). С.15-21. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2021/2/4.pdf> (дата звернення: 13.11.2025)
6. Громадянський центр Маріупольського державного університету. URL: https://mu.edu.ua/civic_center (дата звернення: 22.11.2025)

7. Депресія: серйозніше, ніж ми звикли думати. Міністерство охорони здоров'я України. 2017. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/depresija-serjoznishe-nizh-mi-zvikli-dumati> (дата звернення: 7.10.2025)
8. Другий центр підтримки «ЯМариуполь» у Києві відкрився на лівому березі міста. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/drugiy_tsentr_pidtrimki_yamariupol_u_kiyevi_vidkrivsvya_na_livomu_berezi_mista_foto/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.10.2025)
9. Завгородня В.М., Полянська Є.А. Поняття та категорії вимушених мігрантів у міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №6. С. 402-405.
10. Загальна декларація прав людини (повний текст). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 15.11.2025)
11. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 13.10.2025)
12. Запорожець Т., Іващенко Д., Лиман І., Мельник С., Рудик В., Тупахіна О., Фініков Т., Фоломеєв М. Розбудова інституційної спроможності переміщених ЗВО: моніторингове дослідження та рекомендації. Том 2. Заклади вищої освіти другої хвилі переміщення. Київ: Міжнар. фонд дослідж. освіт. політики, 2025.
13. Звіт про роботу освітнього центру «Донбас-Україна» Маріупольського державного університету у 2022. URL: <https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/vstup/zvity%20donnas%20ukraine/%D0%B7%D0%B0%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf> (дата звернення: 24.11.2025)
14. Звіт про роботу освітнього центру «Донбас/Крим-Україна» Маріупольського державного університету у 2023 році. URL:

<https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/vstup/zvity%20donnas%20ukraine/%D0%B7%D0%B0%202023%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>

(дата звернення: 24.11.2025)

15.Звіт про роботу освітнього центру «Донбас-Україна» Маріупольського державного університету у 2024 році. URL:

<https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/vstup/zvity%20donnas%20ukraine/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%9E%D0%A6%20%D0%9C%D0%94%D0%A3%202024%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>

(дата звернення: 24.11.2025)

16.І.А. Войналович, М.О. Кримова, Л.В. Щетініна. Вимушені переселенці: зарубіжний досвід, стан і реалізація їх прав в Україні / Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – № 2. С. 250- 257.

17.Іванець Т. М. Збереження локальної ідентичності внутрішньо переміщених осіб в контексті забезпечення соціальної безпеки (на прикладі м. Маріуполя). *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2022. Вип. 95. С. 162–166.

18.Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення ООН 1998 URL:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPU_krainian.pdf (дата звернення: 17.11.2025)

19.Кісла Г.О. «Локальна людина» в структурі ідентичностей українського населення // Матеріали II Міжвузівської науково-практичної конференції «Соціальний розвиток сільських регіонів», Уманський національний університет садівництва, 2014 р. — Умань : Уманський національний університет садівництва, 2014 р. — С. 122—125.

20.Коржів Г. О. Особливості територіальної ідентифікації населення сучасної України *Український соціум*. – 2010. – № 2 (33). – С. 31- 43.

21.Котенко Я. В. Локальна ідентичність як умова розвитку об'єднаних територіальних громад (навчальний модуль). Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 44 с.

22. Котенко Я.В., Ткачук А.Ф. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади (видання друге, виправлене та доповнене). К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. 56 с. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/451/web_book_Lokalna_identich-PRN_148x210_2-e-v.pdf (дата звернення: 15.11.2025)
23. Лібанова Е. М., Позняк О. В., Цимбал О. І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 2(48). С. 37–57.
24. МДУ поновлює співпрацю з міськрадою Маріуполя для збереження маріупольських педагогів і учнівської молоді. URL: <https://mu.edu.ua/news/mdu-ponovlyuye-spivpracyu-z-miskradoyu-mariupolya-dlya-zberezhennya-mariupolskih-pedagogiv-i-uchnivskoji-molodi> (дата звернення: 24.11.2025)
25. Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М., Мироненко О., Левченко Є., Вишлінський Г. Українські біженці після трьох років за кордоном. Четверта хвиля дослідження. Київ: Центр економічної стратегії, 2025. 102 с. 10.
26. Міграція. Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді <https://www.coe.int/uk/web/compass/migration> (дата звернення: 20.10.2025)
27. Міграційні процеси в сучасному світі; світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): енциклопедія К. Довіра. 1998. С. 27-124. 2.
28. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник. 2-ге вид., доп. і перероб. Львів : ІРД ім. М. І. Долишнього НАНУ, 2018. 226 с.

29. Оржель О., Трофименко М., Покруян О., Драч І., Гальгаш Р., Стойка А. Displaced universities in Ukraine: Challenges and optimal development models. *European Journal of Education*, 2023. Vol. 58, no. 4, pp. 629–646.
30. Панченко Т. В. Регіональна і локальна ідентичності як складові культури субсидіарної демократії. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2010. Вип.
31. Пападопулос Р. У чужому домі. Травма вимушеного переміщення: шлях до розуміння і одуження. К. : Лабораторія, 2023. 416с.
32. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини) Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Сер. Психологія. Вип. 5. С.5-10
33. Петрук Н. Ю. Трактуння поняття «ідентичність» у сучасних соціально-психологічних проєкціях. Психологія та соціальна робота. 2022. Вип. 1-2 (55-56). С.105-116. URL: https://www.researchgate.net/publication/374718103_INTERPRETATION_OF_THE_CONCEPT_OF_IDENTITY_IN_MODERN_SOCIO-PSYCHOLOGICAL_PROJECTIONS (дата звернення: 8.10.2025)
34. Попович Л. М. Синдром втрати: життя ДО і ПІСЛЯ. URL: <http://medpsychology.pp.ua/sindrom-vtraty-do-posle> (дата звернення: 24.11.2025)
35. Про тимчасове переміщення Маріупольського державного університету та Відокремленого структурного підрозділу «Вугледарський фаховий коледж Маріупольського державного університету» Міністерства освіти і науки України від 14 квітня 2022 р. № 336. Київ. 2 арк. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-timchasove-peremishennya-mariupolskogo-derzhavnogo-universitetu-ta-vidokremlenogo-strukturnogo-pidrozdilu>

- yugledarskij-fahovij-koledzh-mariupolskogo-derzhavnogo-universitetu
(дата звернення: 24.11.2025)
36. Протокол щодо статусу біженців. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text (дата звернення:
19.10.2025)
37. Слюсаревський М.М. Психологія міграції: навчальний посібник
Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та
політичної психології. Кіровоград: 2013. С. 52-244.
38. Синдром біженця. *Міністерство охорони здоров'я*
[https://visitukraine.today/uk/blog/589/how-to-overcome-the-refugee-
syndrome-advice-from-the-ministry-of-
health?srsId=AfmBOoo_oliH_hwJPXwlGO0labIY62rkgzieipc_gWjjX23B
Ma29pKuO](https://visitukraine.today/uk/blog/589/how-to-overcome-the-refugee-syndrome-advice-from-the-ministry-of-health?srsId=AfmBOoo_oliH_hwJPXwlGO0labIY62rkgzieipc_gWjjX23B_Ma29pKuO) (дата звернення: 15.10.2025)
39. Соціальна згуртованість в Україні Частина I: визначення та
вимірювання соціальної згуртованості за допомогою Індексу соціальної
згуртованості та примирення (SCORE) URL:
https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/PUB_SCOREUkr21_Social_Cohesion_Volume1-UKR_ED_NN.pdf (дата звернення: 5.11.2025)
40. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб / Офіційний веб-
портал Міністерства соціальної політики України. URL:
<https://www.msp.gov.ua/news/15904.html> (дата звернення: 4.10.2025)
41. Стратегія розвитку Маріупольського державного університету на 2021–
2025 роки. URL:
https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/strategy/strategia_rozvitky.pdf
(дата звернення: 24.11.2025)
42. Тімченко О. Обпалені війною (психологічна пам'ятка для роботи з
внутрішньо переміщеними особами). Проблеми екстремальної та
кризової психології . 2022. № 1(3). С. 159-166

- 43.Тьоніс Ф. Спільнота і суспільство. Дух і літера. №11-20. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/21f770af-1dad-44cd-9fc1-6f3c4cd1a582/content> (дата звернення: 17.10.2025)
- 44.Україна – базова територіальна оцінка зареєстрованих ВПО – раунд 33 (лютий 2024). *International Organization for Migration (IOM)*. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-bazova-teritorialna-ocinka-zareestrovanih-vpo-raund-33-lyutiy-2024#:~:text=%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%96%2C%20%D0%B7%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%80%D0%B0%D1%83%D0%BD%D0%B4%D1%83%2033,3%20413%20472%20%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B%D1%96%20%D0%92%D0%9F%D0%9E> (дата звернення: 12.10.2025)
- 45.Українське студентство у пошуках ідентичності: монографія / За ред. В.Л. Арбеніної, Л.Г. Сокурянської. — Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. — 520 с URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/8756>
- 46.У МДУ запрацюють маріупольські школи. URL: <https://mu.edu.ua/news/u-mdu-zapracuyuyut-mariupolski-shkoli> (дата звернення: 24.11.2025)
- 47.Управління проблемами плюс (УП+): Індивідуальна психологічна допомога для дорослих у стані дистресу в громадах, що знаходяться під впливом несприятливих обставин. *ВООЗ*. 2018. URL: https://k-s.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/who_pmplus_ukr.pdf (дата звернення: 20.10.2025)
- 48.Фініков Т. В. Презентація до звіту «Розбудова інституційної спроможності переміщених ЗВО». URL: <https://pzvo.edupolicy.org.ua/poshyrennnia-rezultativ/> (дата звернення: 12.10.2025)

49. Франчук Т. Що таке втрата дому і як її пережити. 2022. URL: <https://www.wonderzine.me/wonderzine/life/life/11757-scho-take-vtrata-domu-i-yak-yiyi-perezhiti> (дата звернення: 24.11.2025)
50. Хомчак О. Специфіка об'єктивації концепту дім в українській лінгвокультурі. *Jazyk a kultúra*. 2021. Číslo 47-48. С.17-24. URL: https://www.ff.unipo.sk/jak/47-48_2021/Olena_Chomcak_studia.pdf (дата звернення: 3.11.2025)
51. Чуйко Г., Чаплак Я., Комісарик М. Психологічна безпека особистості в нестабільному світі. *Psychological journal*. 2021. №7(1). С.65-81. URL: <https://apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/download/1155/718> (дата звернення: 24.11.2025)
52. Швалб А., Перелигіна Л., Балабанова Л., Особливості життєстійкості та емоційного вигорання у внутрішньо переміщених осіб та вимушених мігрантів. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2024. № 2 (8). С. 100–111. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/23312> (дата звернення: 2.11.2025)
53. Ширяєва О. І., Зубченко О. С. Образ дому в контексті соціально-гуманітарних наук. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. №25 С.125-133 2023 <http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5958> (дата звернення: 26.11.2025)
54. Шевченко В. В. «Синдром біженця» як психологічна проблема в умовах війни. *Габітус*. 2022. Вип. 42. С.228-231. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/42-2022/39.pdf> (дата звернення: 24.11.2025)
55. Шеховцова-Бурянова В. А. Міська ідентичність як різновид локальної ідентичності *Науково-практичний журнал Голов. ред. С. Г. Секундант, відпов. ред. Д. В. Яковлев; Міністерство освіти і науки України ;*

- Національний університет "Одеська юридична академія". – Одеса, 2021. – Вип. 31. - С. 33-37.*
56. Abramitzky R. What History Tells Us about Assimilation of Immigrants. April 2017 URL: <https://siepr.stanford.edu/publications/policy-brief/what-history-tells-us-about-assimilation-immigrants#:~:text=Russians%2C%20including%20many%20Russian%20Jews%2C,retaining%20a%20distinct%20cultural%20identity> (дата звернення: 15.11.2025)
57. Ali A. Conceptualizing displacement: the importance of coercion. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2023. № 49(5). Pp. 1083–1102. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2101440> (дата звернення: 24.11.2025)
58. Back, but not necessarily home: refugee experiences upon returning to Ukraine and becoming IDPs, Longitudinal Survey of Ukrainian Refugees, Round 20 (December 2023 – January 2024). IMPACT Initiatives. 2024.
59. Erik H. Erikson. Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton Company, 1968. 300 p. URL: https://archive.org/stream/300656427ErikHEriksonIdentityYouthAndCrisis1WWNortonCompany1968/300656427-Erik-H-Erikson-Identity-Youth-and-Crisis-1-W-W-Norton-Company-1968_djvu.txt (дата звернення: 13.11.2025)
60. Eurostat. (2025, February 10). 4.3 million under temporary protection in December 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250210-1> (дата звернення: 13.10.2025)
61. Hazaymeh O. M. The impact of rural and urban dialect mixing on social identity in Jordan: a study of spontaneous and affected linguistic shifts. *Social Identities*. 2025. №31(5). Pp. 605–618. <https://doi.org/10.1080/13504630.2025.2492317> (дата звернення: 24.11.2025)

62. Jakaitis J., Stauskis G. Identification of local territorial communities in the urban structure of Vilnius city. The 8th International Conference. Vilnius, 2011. PP. 913–917.
63. James N. Gregory. *Internal Migration: Twentieth Century and Beyond*. Lynn Dumenil, New York: Oxford University Press, 2012. 50 p.
64. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. №50. Pp. 370–396. URL: [https:// psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm](https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm) (дата звернення: 20.10.2025)
65. Our mission, vision and values. *University of Hull*. Hull, 2023. URL: <https://www.hull.ac.uk/about/our-mission-vision-and-values> (дата звернення: 23.11.2025)
66. Panagiotopoulos, A., Giovanetti, I., & Pavlopoulos, V. Adjustment of refugees in Greece as a social identity process: A longitudinal study. In M. Klicperova-Baker & W. Friedlmeier (Eds.), *Xenophobia vs. Patriotism: Where is my Home? Proceedings from the 25th Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology*. 2022. 290. <https://doi.org/10.4087/BWUD9086> (дата звернення: 2.11.2025)
67. The International Catholic Migration Commission (ICMC). Cultural Assimilation vs. Cultural Preservation: The Migrant Dilemma URL: <https://www.icmc.net/2025/11/26/cultural-assimilation-vs-cultural-preservation/#:~:text=Cultural%20assimilation%20is%20a%20complex,celebration%20of%20its%20native%20holidays> (дата звернення: 12.11.2025)
68. Universities UK. Why do civic universities matter? (Paul Johnson, Editor; Chris Day, Vice-Chancellor, Newcastle University) London. 30 Sep 2025. URL: <https://www.universitiesuk.ac.uk/latest/insights-and-analysis/why-do-civic-universities-matter>
69. UPP Foundation Civic University Commission. Progress Report: What is a Modern Civic University? October 2018. URL: <https://upp->

[foundation.org/wp-content/uploads/2018/10/UPP-Foundation-Civic-University-Commission-Progress-Report.pdf](https://www.upp-foundation.org/wp-content/uploads/2018/10/UPP-Foundation-Civic-University-Commission-Progress-Report.pdf) (дата звернення: 24.11.2025)

70. УоН Strategy 2030. *University of Hull*. Hull, 2021. URL: <https://www.hull.ac.uk/asset-library/docs/uoh-strategy-2030.pdf> (дата звернення: 24.11.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А.

Шановний респонденте!

Запрошуємо Вас взяти участь у соціологічному дослідженні, яке проводиться на базі Лабораторії соціологічних досліджень МДУ в межах діяльності Центру збереження ідентичності тимчасово окупованих територій. Робота присвячена вивченню ролі переміщених закладів вищої освіти у збереженні ідентичності вимушених мігрантів. Опитування складається з трьох розділів та є повністю анонімним. Отримані дані будуть використані лише у наукових цілях та в узагальненому вигляді.

Просимо відповідати щиро, адже кожна Ваша відповідь важлива для розуміння реальних потреб та досвіду нашої спільноти. Дякуємо за приділену увагу!

Розділ 1 з 3

Особиста інформація

1.Оберіть Ваш вік

- до 24 років
- 25-35 років
- 36-55 років
- більше 55

2.Вкажіть Вашу стать

- Чоловіча
- Жіноча
- Не хочу вказувати

3.Оберіть Ваш статус

- Студент/студентка Маріупольського університету
- Викладач/викладачка Маріупольського університету
- Співробітник/співробітниця Маріупольського університету
- Випускник/випускниця Маріупольського університету
- Представник/представниця громади, формально не пов'язаний/-на з університетом

4. Чи маєте Ви офіційний статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО)?

- Так
- Ні
- Не хочу вказувати

5.3 якого міста чи регіону Ви були змушені виїхати?

- Донецька область
- Луганська область
- Харківська область
- Запорізька область
- Херсонська область
- Сумська область
- Миколаївська область
- Автономна Республіка Крим
- Не виїжджав/ла зі свого рідного міста або регіону
- Інше:

6. Скільки часу ви проживаєте у новому місті / місцевості?

- до 1 року
- від 1 до 2 років
- більше 3 років
- більше 4 років (до повномасштабного російського вторгнення)

Розділ 2 з 3

Роль Маріупольського університету у Вашій адаптації

7. Як Ви оцінюєте роль Маріупольського університету у вашій особистій адаптації після переміщення?

- Ніяк не вплинув або дуже мало
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Дуже сильно вплинув

8. Наскільки Ви відчуваєте себе частиною громади, яку вимушені були покинути, сьогодні?

- Зовсім не відчуваю
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Повністю відчуваю

9. Чи підтримуєте Ви зв'язки з іншими переселенцями з вашого регіону або міста? (поза межами роботи або навчання)

- Так
- Ні
- Інше

10. Якщо дали позитивну відповідь на попереднє питання: У яких формах Ви підтримуєте ці зв'язки?

- Особисте спілкування
- Спільна участь у тематичних зустрічах, культурних заходах, які тим чи іншим чином пов'язані з вашим рідним містом або регіоном
- Реалізація або участь у спільних волонтерських ініціативах
- Інше:

11. Які напрями діяльності Маріупольського університету були для вас найбільш корисними або значущими?

- Освітня діяльність, навчання, короткострокові курси (підвищення кваліфікації)
- Культурні заходи, презентації, концерти
- Надання гуманітарної та психологічної допомоги
- Жодна із зазначених
- Інше:

12. Якщо Ви брали участь у будь-яких заходах, організованих Маріупольським університетом, вкажіть у яких саме

- Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)
- Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року)
- Всеукраїнський форум «Окупована культура України. За межами дому» (червень 2025)
- Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року)
- Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025)
- Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025)

- Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року)
- Правосвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізейшен Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року)
- Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024)
- Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року)
- Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року)
- Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року)
- Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)
- Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року)
- Відкрита лекція історик Данила Яневськоко «Місце України у сучасному світі»
- Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
- Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
- Інше

13. Чи сприймаєте Ви Маріупольський університет як «осередок Маріуполя» у новому місті?

- Ні, не сприймаю зовсім
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Так, цілком

14. Чи допоміг Маріупольський університет Вам зберегти відчуття дому і приналежності до рідної місцевості?

- Зовсім ні
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Цілком так

Розділ 3 з 3

Рівень Вашої адаптації у нове середовище

15. Як Ви оцінюєте можливості для самореалізації у новому середовищі (навчання, робота, розвиток)?

- Обмежені можливості
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Широкі можливості

16. Які труднощі у Вас виникали під час адаптації. Опишіть коротко ті, які на Вашу думку найбільше вплинули на Ваше життя (Відкрите питання)

17. Як часто Ви берете участь у громадському чи культурному житті місцевості, де проживаєте (відвідуєте заходи, події, ініціативи, які не пов'язані з тематикою переміщення або рідного міста)?

- Майже не відвідую
- 1

- 2
- 3
- 4
- 5
- Відвідую доволі часто

18. Наскільки комфортно Ви почуваетесь у місті/місцевості, де зараз проживаєте? При відповіді зверніть увагу на Ваш фізичний та моральний стан. Чи не відчуваєте Ви себе чужим/чужою при спілкуванні з місцевими мешканцями? Чи часто стикаєтеся з думками на кшталт «вдома було краще»? Чи часто відмовляєте собі у прогулянках або участі у соціальному житті Вашої громади проживання через відчуття відрази, дискомфорту, відчуження від нової місцевості?

- Не комфортно
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Досить комфортно

19. На скільки Ви оцінюєте рівень Вашої адаптації у громаду переміщення? Якщо маєте труднощі з визначенням рівня Вашої адаптації — зверніть увагу на попередні питання, відповіді на них можуть допомогти Вам визначитися.

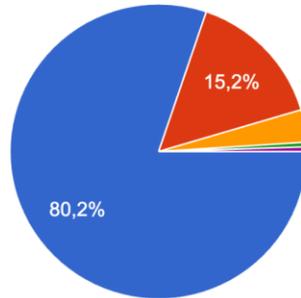
- Дуже низький — маю лише базові знання про громаду, спілкуюся переважно в колі знайомих або переселенців, майже не беру участі в місцевому житті.
- Низький — знаю основні особливості громади, іноді спілкуюся з місцевими мешканцями, але відчуваюся радше «гостем»

- Помірний — знаю громаду та її особливості, маю кілька знайомств, беру участь у деяких подіях, але все ще не відчуваю повної приналежності.
- Достатній — маю стійкі соціальні контакти, орієнтуюся в житті громади, беру участь у заходах, відчуваю себе її частиною,
- Дуже високий — повністю адаптувався/-лася, активно залучений/-а до життя громади, маю відчуття «другого дому»
- Інше

20. Яким Ви бачите своє майбутнє після деокупації тимчасово окупованих територій у контексті особистого життя, громади та ролі університету? (Відкрите питання)

Оберіть Ваш статус

197 ответов

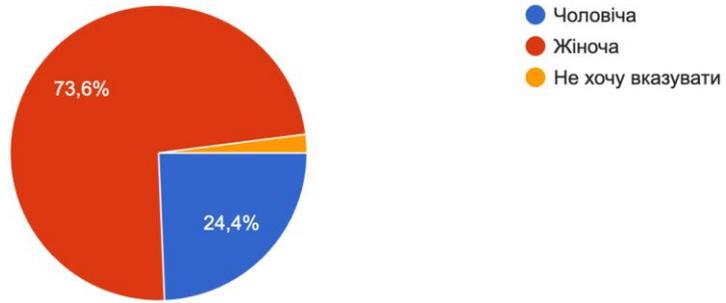

- Студент/студентка Маріупольського університету
- Викладач/викладачка Маріупольського університету
- Співробітник/співробітниця Маріупольського університету
- Випускник/випускниця Маріупольського університету
- Представник/представниця громади, формально не пов'язаний/-на з унів...

Додаток В.

Вкажіть Вашу стать

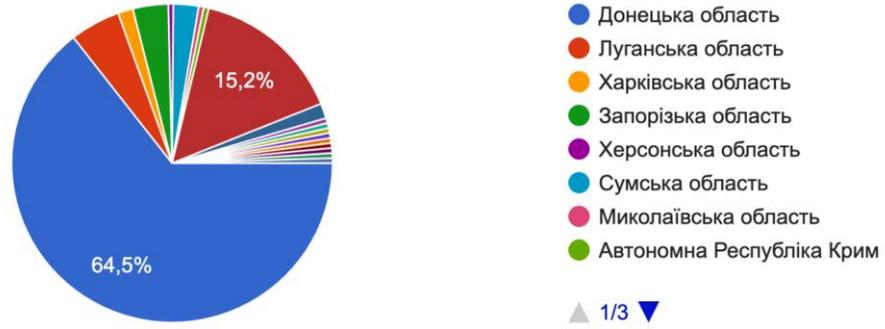
197 ответов

Додаток Г.

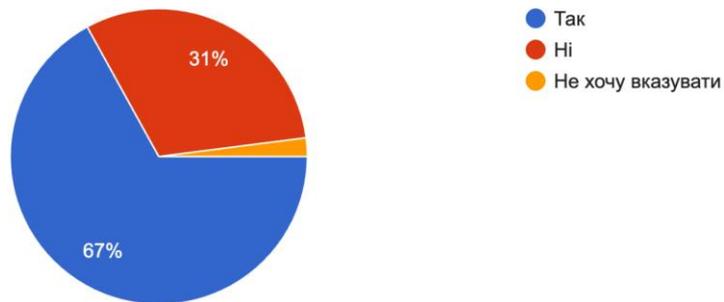
З якого міста чи регіону Ви були змушені виїхати?

197 ответов

Чи маєте Ви офіційний статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО)?

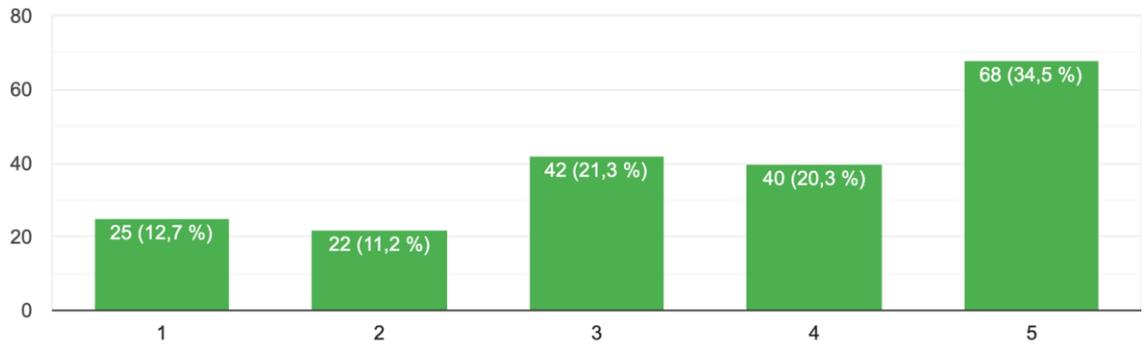
197 ответов

Додаток Г

Наскільки Ви відчуваєте себе частиною громади, яку вимушені були покинути, сьогодні?

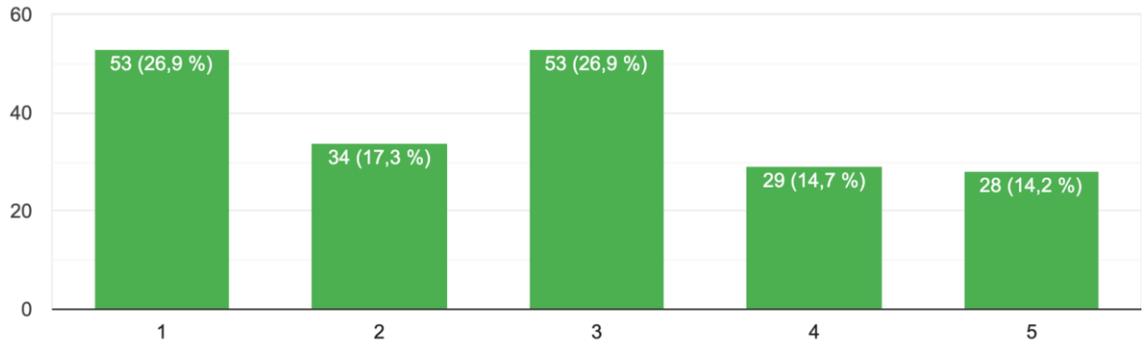
197 ответов

Додаток Д

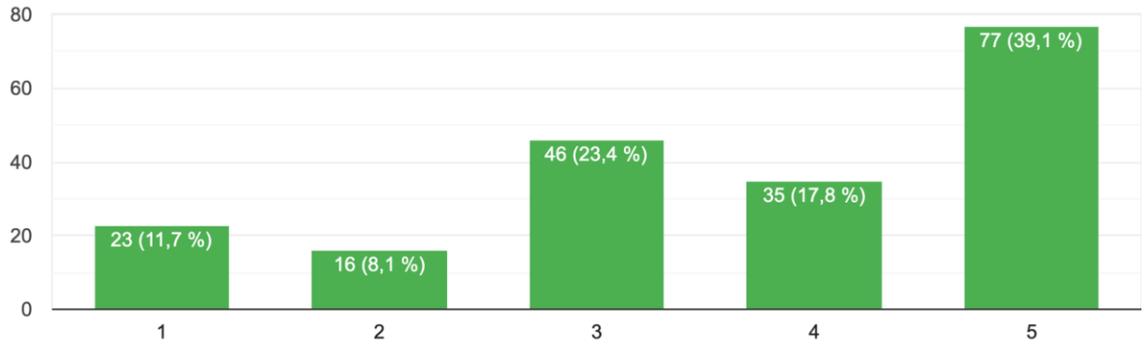
Як часто Ви берете участь у громадському чи культурному житті місцевості, де проживаєте (відвідуєте заходи, події, ініціативи, які не пов'язані з тематикою переміщення або рідного міста)?

197 ответов

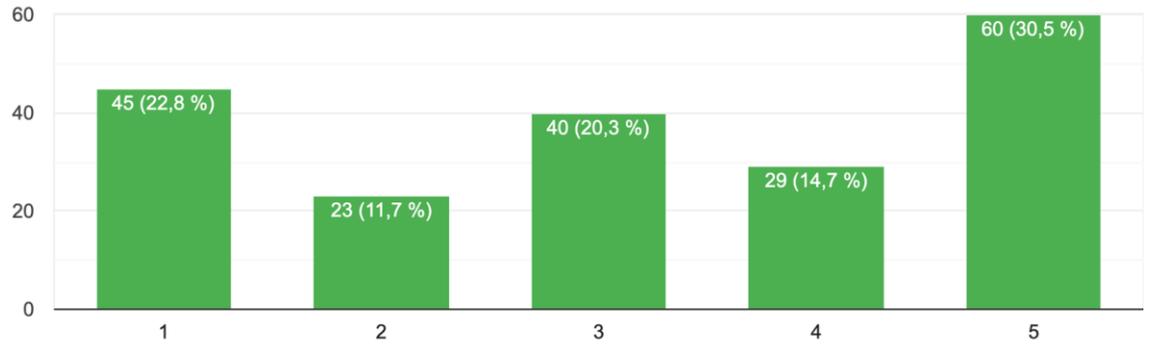
Чи допоміг Маріупольський університет Вам зберегти відчуття дому і приналежності до рідної місцевості?

197 ответов

Як Ви оцінюєте роль Маріупольського університету у вашій особистій адаптації після переміщення?

197 ответов

Якщо Ви брали участь у будь-яких заходах, організованих Маріупольським університетом, вкажіть у яких саме
Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року)
-
-
Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024)
Захід від УАС про акредитацію ОП
Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року)
Не пам'ятаю
Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Правопросвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізейшен Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року), Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Відкрита лекція історик Данила Яневського «Місце України у сучасному світі»
Меморіальний захід. День пам'яті перемоги над нацистами: Пам'ятаємо- перемагаємо 08.05.2025 та інші заходи
Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Свято до Дня захисту дітей (2 червня

2024 року), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Відкрита лекція історик Данила Яневсько «Місце України у сучасному світі»
.
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025)
Не брала поки участь
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року)
Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)

<p>Правопросвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізаційний Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року)</p>
<p>Участь у конференції</p>
<p>Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року)</p>
<p>-</p>
<p>Не був</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року)</p>
<p>Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)</p>
<p>—</p>
<p>Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>-</p>
<p>Відкрита лекція історик Данила Яневського «Місце України у сучасному світі»</p>
<p>Всеукраїнський форум «Окупована культура України. За межами дому» (червень 2025), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)</p>

<p>Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Відкрита лекція історик Данила Яневськоко «Місце України у сучасному світі», Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025)</p>
<p>Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року)</p>
<p>Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)</p>
<p>Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>--</p>
<p>Всеукраїнський форум «Окупована культура України. За межами дому» (червень 2025), Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Виставка картин</p>

<p>маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)</p>
<p>Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>Не приймав участі</p>
<p>Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Відкрита лекція історик Данила Яневського «Місце України у сучасному світі», Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)</p>
<p>Не брала участь</p>
<p>не прищепов участь</p>
<p>Онлайн-заходи організовані у межах діяльності СНТ «Культурологічні студії» та Студії культуротворчого перфомансу МДУ</p>
<p>-</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)</p>
<p>Не брала участь</p>

<p>Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Правопросвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізуєш Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)</p>
<p>Зустріч з військовим з маріуполя, який розповідав про полон і про свою діяльність, пов'язану з дронами.</p>
<p>Правопросвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізуєш Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року)</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)</p>
<p>Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024)</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року)</p>
<p>не брала участь</p>
<p>не брала участь</p>
<p></p>

<p>Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)</p>
<p>Ні в яких</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025)</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)</p>
<p>-</p>
<p>не брала участі</p>
<p>Правопросвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізейшен Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року)</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)</p>
<p>Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Відкрита лекція історик Данила Яневського «Місце України у сучасному світі», Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)</p>
<p>-</p>

Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Стратегічні сесії в МДУ.
-
Не була присутня
Поки не брала участь у заходах
Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024)
Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)

Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Захід "ЕтноPower"
Ні в якому
Не брав участі
Всеукраїнський форум «Окупована культура України. За межами дому» (червень 2025), Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024), Відкрита лекція історик Данила Яневськоко «Місце України у сучасному світі»
-
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Урочисте відкриття виставки ікон на ящиках з-під набоїв / виставка ікон (лютий 2025), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Правосвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізуєшен Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року), Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року)
Зараз не згадаю які з цих заходів проходили онлайн

Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року)
Наукові конференції
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Правопросвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізаційний Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Правопросвітницькі вебінари від Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Благодійного фонду «Стабілізаційний Суппорт Сервісез» (жовтень 2024 року), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року)
Не відвідувала жоден захід
.
Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025),

Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року)
Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024),
Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024), Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)
тренінг
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року)
Не брала
Виступ оркестру Національної гвардії України (квітень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року)
Не брала участь
Не брав участі з переліку вище
не брала
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)
Не брала

не брала участь
Запропоновані лекції за спеціальністю
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Ні
Не брала участь. Познайомилась з університетом у жовтні 2025 року
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)
Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025)
Не брала
Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року)
ні
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025)
Військовослужбовець, не маю часу на участь у заходах
Зустріч 15.10.25 "Куїнджі.Геній світла"
Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)

Не брав, локаційно далеко
Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Нічого з цього
Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024)
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025),
Участі не брала
Не брала участь
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
не брала участь
Ніякому

Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Всеукраїнський форум «Окупована культура України. За межами дому» (червень 2025), Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Не брала участь
Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024)
Беру участь у захисті нашої країни
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Тільки онлайн навчання
Зазід " практичний шлях психолога" з А. Кузьменко
Жоден
В усіх
Навчаюсь
Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року), Відкрита лекція історик Данила Яневськоко «Місце України у сучасному світі»
Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Презентація макета драматичного театру Маріуполя (березень 2024 року)

Ні
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Свято до Дня захисту дітей (12 червня 2025 року), Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Тренінг із протидії дезінформації «Як не стати «провайдером брехні» (березень 2024 року)
Не приймала участь
Не брала участь
Щось пов'язане з моєю спеціальністю (психологією)
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)
Відкрите обговорення «Концепція збереження української локальної ідентичності тимчасово окупованих територій» (серпень 2025 року), Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024), Свято до Дня захисту дітей (2 червня 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)
Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Курс із цифрової грамотності для людей третього віку від Маріупольського університету (травень 2024)
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Не брала
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)

Виставка картин маріупольської художниці Юлії Магда «Всі дороги ведуть додому» (травень 2024 року)	Не брала участі
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)	Не брала
Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Саме я не брала участі, але моя учениця захищала проєкт “Східwest” і мене запросили в онлайн ”	не брала участь
	не брала участь тільки вступила на навчання
	не брав
	Нічого з цього не відвідувала
Зустріч із головною редакторкою The Kyiv Independent (22 вересня 2025)	Не брала участі
	не пам’ятаю, треба передивитися заходи які відвідувала
Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)	Жоден
	Не брала участь
	Навчальний процес
Відкритий захід "Креативність" (О.П. Грошовенко, березень 2025 р.)	
Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року)	
Пілотна програма «Лідерство заради відновлення Донеччини» (травень 2025), Новорічне свято для дітей (10 січня 2025 року), Свято до Дня	

захисту дітей (2 червня 2024 року), Показ документального фільму «20 днів у Маріуполі» (лютий 2024 року), Благодійний захід «Серце Маріуполя» (лютий 2024 року)
Я за кордоном
Відкрита лекція історик Данила Яневського «Місце України у сучасному світі»
Складно пригадати, якщо захід транслювали онлайн, то намагалась приймати участь в якості слухача/глядача
-
не брав участь